

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
DERSİNDE VERİLEN DEĞERLER EĞİTİMİNE
İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ**

Seviye ARSLAN

Zonguldak 2023

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
DERSİNDE VERİLEN DEĞERLER EĞİTİMİNE
İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ**

**Hazırlayan
Seviye ARSLAN**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Murat İNCE**

Zonguldak 2023

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda ve basımda enstitü tez yazım ve basım yönergesine uygun davranıldığını taahhüt ederim.

Seviye ARSLAN

27/01/2023

T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalında 196282104009 numaralı Seviye ARSLAN'ın hazırladığı “**Ortaokul Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Verilen Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri**” başlıklı YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 05/01/2023 Perşembe günü saat 15:00’da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına ~~OY ÇOKLUĞUYLA~~ / OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Murat DEBBAĞ
Başkan

Doç. Dr. Murat İNCE
(Tez Danışmanı)
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Özgür Murat ÇOLAKOĞLU
Üye

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../ .../ 2023

Prof. Dr. Ertuğrul YILDIRIM
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum : ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Verilen Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri
Tez Yazarı : Seviye ARSLAN
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Murat İNCE
Türü, Yılı : Yüksek Lisans, 2023
Sayfa Adedi : 83

Bu araştırma, Ortaokul Din kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde verilen değerler eğitimine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada nitel ve nicel araştırma modelleri birlikte kullanılarak karma yöntem desenlerinden sıralı açıklayıcı desen tercih edilmiştir. Araştırmaya Bolu ili Gerede ve Dörtdivan ilçelerinde yer alan yedi farklı okulda 2021-2022 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 315 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Katılımcılar 162 kız ve 153 erkek öğrenciden oluşmaktadır. Öğretmen görüşlerini almak için ise MEB’de görev yapan 10 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenin katılımı sağlanmıştır. Araştırmada verileri toplamak amacıyla, Dilmaç (2007) tarafından öğrencilere yönelik geliştirilen “İnsani değerler ölçeği” ve Altıntaş (2014) tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış “Öğretmen görüşme formu” kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen nicel veriler SPSS 20 programıyla analiz edilmiştir. Elde edilen nitel verilerin analizinde ise betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Görüşme formları, görüşme dökümlerinin ya da kayıtlarının karakterize edilmesi ve karşılaştırılması için içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre; Öğrenci değer düzeylerinin ortalamanın üzerinde olduğu görülmüştür. Öğrenci değer düzeylerinin cinsiyete ve sınıflarına göre anlamlı farklılık gösterdiği ve okul türü, anne eğitim durumu ve baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık bulunmadığı görülmüştür. Öğretmenlerin değer eğitimi görüşlerinde ise değer kavramını ahlaki kurallar ve ilkeler bütünü olarak tanımladıkları, genellikle değerlerin DKAB dersinde verilmesinin önemli olduğu, ders içinde akıllı tahta kullanımının, etkinliklerin, örnek olayların değer eğitimi kazandırılmasında etkili yöntemler olduğu, öğretmenlerin değer eğitiminde rol model olması gerektiği ve değer eğitiminde bilinçsiz teknoloji kullanımının ve kitle iletişim araçlarının sorun olarak karşısına çıktığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değer, Değerler eğitimi , Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi

ABSTRACT

Institution : ZBEU Institute of Social Sciences, Department of Curriculum and Instruction
Thesis Title : The Opinions of Teachers and Students on Values Education Taught in The Middle School Religious Culture and Moral Knowledge Course
Thesis Author : Seviye ARSLAN
Thesis Adviser : Assoc. Prof. Dr. Murat İNCE
Type, Year : M.Sc. Thesis, 2023
Number of Pages : 83

This research was carried out to evaluate the opinions of teachers and students on the values education taught in the Middle School Religious Culture and Moral Knowledge course. In the study, the mixed method, in which qualitative and quantitative research models were used together, was preferred. 315 middle school students studying at seven different schools in the 2021-2022 academic year in Gerede and Dörtdivan districts of Bolu province participated in the study. Participants consisted of 162 female and 153 male students. 10 Religious Culture and Moral Knowledge teachers working in the Ministry of National Education (MoNE) participated in the research for the purpose of asking the teachers' opinions. In order to collect data in the study, the "Human Values Scale" developed by Dilmaç (2007) for students and by Altıntaş (2014) the semi-structured "Teacher Interview Form" were used. The quantitative data obtained in the study were analyzed using SPSS 20 statistical software program. The qualitative data obtained were analyzed using descriptive analysis technique. The interview forms were analyzed using content analysis to characterize and compare the interview transcripts or recordings. According to the results of the research; it was found that student value levels were above average. It was also found that the students' value levels indicated significant differences according to gender and grade, and there was no significant difference according to school type, maternal education level and paternal education level. In the teachers' opinions on value education, it was found that they defined the concept of value as a set of moral rules and principles, that teaching values in the Religious Culture and Moral Knowledge (DKAB) course was generally important, that the use of smart boards, activities and case studies in the lesson were effective methods in gaining value education, that they had to be the role model in value education and, that they confronted the problem of unconscious use of technology and mass media in value education.

Keywords: Value, Values education, Religious culture and moral knowledge course

ÖN SÖZ

Toplumların gelişmelerinde kişilerin eğitim seviyeleri ile doğrudan bir orantı olduğu verilerine ulaşıldığı dönemden bu yana ülkeler eğitim programlarını değiştirmekte, yenilikler yapmakta ve geliştirmektedir. Türkiye’de de uygulanan eğitim programları öncelikli olarak bireyin gelişimini ve sonrasında toplumumuzun yükselmesini amaç edinmektedir. Bu amacına ulaşabilmek için 2018 yılında ilköğretim programlarında değişikliğe gidilmiştir. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programında da ayrıntılı şekilde yer verilen değerler eğitimi bu yapılan değişikliklerin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Her toplum gelecek kuşakları yetiştireceği eğitim sistemlerini oluştururken toplumun benimsediği değerleri kendisine referans alır. Din bireysel ve toplumsal hayatı yönlendiren, önemli öğüt ve isteklere sahip olması yöneyli etkili bir değer sağlayıcıdır. Buna göre yaşanan inançlar ile eğitim arasında bir paralellik olması beklenir. Nitekim din öğretiminin eğitimde en yaygın temsilcisi Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programlarında bu bağlantıyı işaret eder (Kaymakcan, 2021:258). Bu açıdan baktığımızda öğrenciyi en iyi tanıyan Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin de değer eğitiminde etkisinin ne kadar önemli olduğu görülmektedir.

Araştırmamız bireyin kişiliğinin oluşmaya başladığı ortaokul kademesindeki, Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde verilen değerler eğitimine ilişkin öğretmen ve öğrencilerin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi programında var olan değer eğitiminin geliştirilmesine fayda sağlaması umulmaktadır.

Araştırma süresince bana yol gösteren, her türlü sorunda yardımcı olan ve düşüncelerime saygı duyup destekleyen danışman hocam Doç. Dr. Murat İNCE’ye teşekkürlerimi sunarım. Hayatım boyunca her zaman samimiyetlerini, sevgilerini, dualarını hissettiğim canım annem Hatice BERBER ve babam Yaman BERBER’e çok teşekkür ederim. Son olarak bu süreçte beraber yol aldığım ve beni hep destekleyen sevgili eşim Emre ARSLAN’a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1
1. GENEL BİLGİLER.....	5
1.1. Araştırmanın Amacı.....	5
1.1.1. Problem Durumu.....	5
1.1.2. Problem Cümlesi.....	5
1.1.3. Alt Problemler.....	5
1.2. Araştırmanın Önemi	6
1.3. Varsayımlar.....	7
1.4. Sınırlılıklar.....	7
1.5. Tanımlar.....	8
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1. Değer ve Değer Eğitimi	9
2.1.1. Değerlerin Özellikleri	11
2.2. Değerlerin Sınıflandırılması	12
2.3. Değerler Eğitimi Yaklaşımları.....	15
2.3.1. Doğrudan Değer Öğretimi Yaklaşımı	15
2.3.2. Değer Gerçekleştirme Yaklaşımı	16
2.3.3. Değer Analizi Yaklaşımı.....	16
2.3.4. Adil Topluluk Okulları.....	16
2.3.5. Karakter Eğitimi Yaklaşımı	17
2.3.6. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı	18
2.4. Değerler Eğitiminin Tarihi	18
2.5. Ailede Değerler Eğitimi.....	20
2.6. Okulda ve Çevrede Değerler Eğitimi	21
2.7. Değer Eğitimi Uygulama Alanları.....	22
2.8. Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü.....	23
2.9. Değer Eğitiminde Öğrencinin Rolü	25
2.10. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Değerler Eğitimi.....	26
2.10.1. DKAB 4-8. Sınıf Öğretim Programı	28
2.11. İlgili Araştırmalar	29
2.11.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar.....	29

2.11.2.Yurtdışında Yapılan Çalışmalar	34
3. YÖNTEM.....	38
3.1. Araştırmanın Deseni	38
3.2. Çalışma Grubu	38
3.3. Veri Toplama Araçları	40
3.3.1. Öğretmen Görüşme Formu	41
3.3.2. İnsani Değerler Ölçeği	41
3.4. Verilerin toplanması	42
3.5. Verilerin Analizi	43
4. BULGULAR VE YORUM.....	45
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	45
4.2 İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	50
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	51
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	52
4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	53
4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	54
4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	61
SONUÇ.....	63
KAYNAKÇA	69
EKLER.....	75
Ek 1: Öğrenci Kişisel Bilgi Formu	75
Ek 2: İnsani Değerler Ölçeği	76
Ek 3: Öğretmen Görüşme Formu	78
Ek 4: Etik Kurul Kararı.....	79
Ek 5: İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma Uygulama İzni.....	80
Ek 6: Ölçek Kullanım İzinleri.....	81
ÖZ GEÇMİŞ.....	82

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Spranger'e Göre Değerlerin Sınıflandırılması	13
Tablo 2.2:Nelson'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması.....	13
Tablo 2.3: Rokeach'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması	14
Tablo 2.4: DKAB Öğretim Programı 5-8 Sınıflar Konu Dağılımı	28
Tablo 3.1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Tanımlayıcı Bulgular.....	39
Tablo 3.2: Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Özellikleri	40
Tablo 3.3: Değişkenlerin Normallik Testi Bulguları	43
Tablo 4.1: İnsani Değerler Ölçeği Betimsel İstatistikleri	45
Tablo 4.2: Öğrencilerin DKAB Dersinde Yer Alan Değerleri Kazanma Düzeyleri.....	45
Tablo 4.3: Değer Düzeylerinin Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Değerlendirilmesi.....	46
Tablo 4.4: Değer Düzeylerinin Öğrencilerin Sınıflarına Göre Değerlendirilmesi	47
Tablo 4.5: Değer Düzeylerinin Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Değerlendirilmesi.....	47
Tablo 4.6: Değer Düzeylerinin Öğrencilerin Anne Eğitim Durumlarına Göre Değerlendirilmesi.....	48
Tablo 4.7: Değer Düzeylerinin Öğrencilerin Baba Eğitim Durumlarına Göre Değerlendirilmesi.....	48
Tablo 4.8: Katılımcıların Değer Kavramına İlişkin Görüşleri.....	50
Tablo 4.9: Katılımcıların Değer Öğretimi Ve Din Kültürü Ahlak Bilgisi Dersi Arasındaki İlişkiye Dair Görüşleri	51
Tablo 4.10: Katılımcıların Değer Öğretiminin Amaçlarına İlişkin Görüşleri	52
Tablo 4.11: Katılımcıların Öğretmenlerin Özelliklerine İlişkin Görüşleri	53
Tablo 4.12: Değer Öğretimi Uygulamaları.....	55
Tablo 4.13: Değer Öğretimindeki Sorunlara İlişkin Görüşler	61

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Değerler Eğitimi Yaklaşımları	15
Şekil 4.1: Değer Öğretimi Temaları	49
Şekil 4.2: Öğretmenlerin Değer Öğretimi Uygulamalar Teması.....	54

KISALTMALAR LİSTESİ

DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
DED	: Değerler Eğitimi Dergisi
EDAM	: Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
İDÖ	: İnsani Değerler Ölçeği
TDK	: Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

Eğitim, genel bir tanımla davranış değiştirme, insan yetiştirme olarak tanımlanabilir. Eğitim bir topluluğun ya da bireylerin sahip oldukları değerleri, medeniyeti, kültürü, bilgiyi, sanatı ve inancı kendisinden sonra gelenlere aktarma sürecidir. Sokrates eğitimin amaçlarından birinde topluluklara karşı ön yargısız olan, bilinçli, değerleri benimseyen, evrensel değerlerin varlığını kabul edern bireyler yetiştirmek olduğunu söyler. Böylece eğitim bilgi birikimi olan insanların yanında en iyi karaktere ve değere sahip bireyler yetiştirmek ister. İyi karakter de erdemli davranışlardan ve iyi yetiştirmeden gelmektedir (Ulusoy & Dilmaç, 2020, s. 3).

Günümüzde insanlar yaşadığı anın ve ilerisinin, bilgi çağı olduğunu ve olacağını gösteriyor. Bilgiyi ortaya koymanın yanı sıra, bilginin insanların yararı için kullanılması, insani değerler yönünden incelenmesi yaşadığı toplumun ve dönemin gelişmişliğini orataya çıkarır (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000, s. 36). Bu çağın gerektirdiği gelişmeler eğitimin hedefini ve okulların özelliklerini değiştirme zorunluluğu oluşturmıştır. Bunun temelinde toplumdaki, değer ve inanç konularındaki tekniklerin değişmesidir. Bu değişimler değer ve değerler eğitimi programlarının sorunudur. Değerlerle ilgili değişim, maddi ve manevi farklılıklar içersede değerler genel olarak sosyal süreçle ilgilidir. Sosyal değişim belirli bir sosyal yapıda, belli zaman aralığında, sürekli ve kolektif olaral bütüncül farklılaşma ile kültürün ve toplumsal kurumların zaman içinde dönüşümünü ifade eder (Erkılıç, 2019, s. 13).

Değerler ile ilgili sorunlar, aslında felsefe alanında değerlendirme sorunları ve değer sorunları olarak ortaya çıkmaktadır. “İyi kavramı nedir?”, “Güzel kavramı nedir?”, “Doğru kavramı nedir?” gibi soruları cevaplamak, değerlendirmek bazı yönlerden sorun haline gelmektedir. Sevgi, saygı, adalet, doğruluk ve eşitlik gibi bireyler arası iletişimin ana sorularını ortaya koymaktadır (İşcan, 2019:34). Bir felsefe tanımına bakıldığında değer kavramı , ölçüt olarak olması gereken ile olanın ayrımını içermekte ve genellikle olumsuz ya da olumlu bir durum olarak gösterilmektedir (Genç, 2013, s. 21).

Toplumun içinde yaşayan ve kendine yer edinen insan sosyal bir varlıktır. Bu nedenle değer kavramı ile ilgili bir bilim dalı da sosyolojidir. Sosyolojik olarak bakıldığında değer kavramı, içinde yer aldığımız toplumun sosya-kültürel öğelerine anlam ve değerkatan önemli kriterler olarak yer almaktadır. İnsan içinde bulunduğu toplumun kültürel öğelerini görmezden gelen tüm yaklaşımlar toplumda yaşanan olayları ve süreci açıklamakta zorluk yaşayacaktır (Özensel, 2003, s. 20). Tüm toplumların kendilerine özgü kültürleri olduğundan, her kültürde de kendine has değerler vardır. Değerler topluluklar arası farklılık gösterebileceği gibi, ortak değerlerde olabilir (Ulusoy & Dilmaç, 2020, s. 21).

Günümüzde yaşanan bazı siyasi, kültürel, sosyal, ekonomik, ve eğitim alanındaki gelişmeler ve değişmeler değer algısını ve değerlerin sıralmasını önemli boyutta etkilemekte ve bir altüst oluş söz konusu olmaktadır. Bu değişimlerden kaynaklı yaşanan sorunlara çözümler bulmak için değer eğitimi önemli bir rol üstlenmektedir (Yapıcı, 2018, s. 17).

Değer eğitiminde başarı elde edebilmek için öncelikli olarak hangi değerlerin kazandırılması gerektiğini belirlemek ve belirlenen değerleri davranış haline getirmek için izlenmesi gereken yol ve yöntemler belirlenmelidir. Değer eğitiminde kazandırılacak değerlerin hedef kitlesi önemlidir. Bireyin değer kazanımını sağlamak için zorlama, baskı gibi olumsuz duygulardan uzak tutmak gerekir (Yaman, 2016, s. 18). Bu açıdan bakıldığında çocukların değerlerle karşılaştıkları ilk yer ailedir. Aile değer kazandırmada birinci adım olması nedeniyle önemlidir. Sonrasında okulda, toplumda ve medyada verilecek olan değerlerin farklı etkinlik ve uygulamalar ile davranışa dönüştürülmesi önemlidir (Çalışandemir, 2019, s. 118).

Bireylerin değer kazanımı önce ailede, sonra sosyal çevrede ve okula başlamakla beraber informal değer kazanımı daha planlı ve programlı şekilde olmaktadır. Okullar değer kazandırma anlamında kendilerine verilen bu görevi iki yoldan yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu yollardan ilki Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ve okullarda uygulanan öğretim programlarıdır. Diğer yol ise programda açıkça yer almayan ancak öğrencilerin değer kazanımında etkili olan örtük programdır. Bu programın uygulanmasında da öğretmenin rolü büyüktür (Sarı, 2019, s. 138).

Okulda öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerlerin başarılı olması için farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar direkt öğrenciye değerleri aktarmak olarak tanımladığımız doğrudan öğretim yaklaşımı, öğrencinin aktif olarak yer aldığı yaklaşımlar, rol model olma, akıl yürütme ve empati geliştirme gibi farklı yöntemlerle öğrencilere kazandırılabilir (Doğanay,2009, s. 87). Okul bünyesi içinde yer alan kademelerde sosyal bilimlerin alanına giren Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, Sosyal Bilgiler dersi ve Hayat Bilgisi dersinde öğretmenler değer eğitimi ilişkili tutumlarıyla, davranışlarıyla, rol model olmaları nedeniyle değer benimsenmesinde önemlidirler. Öğretmenlerin alan bilgilerinin yanı sıra değerleride bilmeleri ve öğrencilere yansıtmaları önemlidir. Özellikle DKAB dersi içeriği ve ulaşmayı istediği hedefler bakımından değer eğitimiyle bir bütünlük içerisinde (Kaya & Taşkın, 2019, s. 98).

Günümüz şartları artık okullarda sadece akademik başarının yeterli olmadığını, öğrencinin bilgiye sahip olmasının hayatta başarılı olması için yetmeyeceğini, sosyal hayatta başarı kazanabilmesi için doğruluk, saygı gösterme, ahlak kurallarına uyma, iletişim sağlayabilme, hoşgörülü olma, yardımsever, nezaketli, iş ahlakına sahip, düzenli olmak gibi değerlerde sahip olması ve bu alanların geliştirilmesi için çaba sarfedilmesi gerekmektedir. Okulda verilen değerler bilişsel alandan ziyade duyuşsal alana hitap etmektedir. Bu değerleri öğrencilere kazandırmak için sosyal çevre, akran öğrenimi, rol model alma gibi etkinlikler örtük program çerçevesinde öğrencilere sorumluluklar verilerek olumlu ya da olumsuz pekiştiricilerle yapılmakta ve değerlerin kazanılması amaçlanmaktadır (Aydın, 2012, s. 50).

Okullarda değer öğretiminin genel olarak örtük programlar üzerinden kazandırılması hedeflenmektedir. Okulda dersler dışında değer eğitimi öğretilmelidir (Kohlberg, 1976, s. 33). Eğitim programlarında değerlerin tam anlamıyla nasıl kazandırılacağı belirtilmemesi bu değerlerin okulda kazandırılmadığı anlamına gelmez. Öğretmenlerin sınıfta ve okul içerisinde oluşturdukları kültür, neyin iyi ve neyin kötü olduğuna dair algıları örtük programla yapılan bir eğitimidir. Bununla beraber değer eğitimi formal olarakta eğitim programının bir parçasıdır ve derslerin içeriklerinde yer alır. Önemli olan

ise değer eğitiminde yaşanan sorunları planlı bir eğitim programı ile en aza indirmek ve hedeflenen kazanımları sağlamaktır (Doğanay, 2009, s. 52).

Değerler eğitimi, insana özgü durumların, insanı insan yapan diğer varlıklardan ayrılmasını sağlayan bütün insani etkinliklerin amacına uygun şekilde geręekleřmesine ve davranışa dōnüşmesine yardımcı olmaktır. İnsana doğruyu bilmenin, doğru düşünebilmenin, değerlendirmeleri doğru yapabilmenin ve doğru davranışlar yapabilmesi konusunda rehber ve yardımcı olmaktır (Kuçuradi, 2003, s. 79).

1. GENEL BİLGİLER

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, alt problemler, araştırmanın amacı ve önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlamalara ait bilgiler yer almaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı Bolu ilinde yer alan ortaokullarda eğitim alan 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin DKAB dersinde verilen değer eğitime ilişkin görüşlerini ve Milli Eğitim Bakanlığında görev yapan DKAB öğretmenlerinin derste verilen değerler eğitime ilişkin görüşlerini almaktır. Araştırmanın problem cümlesi ve alt problemleri şu şekildedir.

1.1.1. Problem Durumu

Değer eğitimi; sağlıklı şekilde düşünebilen, sağlıklı şekilde davranış gösteren kişilerin yetiştirilmesi için gerekli bir eğitim olarak tanımlanabilir. Milli eğitim sisteminde de “Eğitim sisteminin temel hedefi değerlerimiz ve yetkinliklerle donatılmış, bilgi, beceri ve yeteneklere sahip olan kişiler yetiştirmektir.” olarak tanımlanmaktadır. Bu hedeflere ulaşmada araştırma, DKAB öğretmenlerinin değer eğitimi konusundaki görüşleri ve öğrencilerin DKAB dersi değerler eğitimi konusundaki değer düzeylerinin tespit edilmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşüncesi ile ortaya çıkmıştır.

1.1.2. Problem Cümlesi

Ortaokullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde verilen değer eğitime ilişkin öğrenci görüşleri ve öğretmen görüşleri nelerdir? Çeşitli değişkenler açısından incelediğimizde öğrenci değer düzeylerinde anlamlı bir farklılık var mı ve öğretmen görüşleri nelerdir?

1.1.3. Alt Problemler

Belirtilen ana problem çerçevesinde aşağıda yer alan ana alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin DKAB dersi değer düzeyleri;
 - Cinsiyete,
 - Sınıfa,
 - Okul türüne,
 - Anne eğitim durumuna,
 - Baba eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
2. Araştırmaya katılan DKAB öğretmenleri, ‘değer’ kavramını nasıl tanımlamaktadırlar?
3. DKAB Öğretim Programında yer alan değerler eğitimi ve DKAB dersleri arasındaki ilişkiye ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
4. DKAB Öğretim Programında yer alan değerler eğitiminde amaçlar nelerdir?
5. Değerler eğitimi gerçekleştirecek öğretmenin özellikleri nelerdir?
6. Öğretmenlerin değerler eğitimi alanında yapmış oldukları uygulama ve etkinlikler(ders içinde ve dışında) nelerdir?
7. DKAB öğretmenlerinin değer eğitiminde karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Değerler eğitimi tüm öğretim alanlarında değerli olmakla birlikte DKAB dersi alanında da önemli bir yere sahiptir. DKAB öğretim programında da değerler eğitime yer verilmektedir. DKAB öğretim programında değer eğitime şu şekilde işaret edilmiştir; “Eğitim sisteminin temel hedefi değerlerimiz ve yetkinliklerle donatılmış, bilgi, beceri ve yeteneklere sahip olan kişiler yetiştirmektir. Program içerisinde bilgi, beceri ve davranışlar kazandılmaya çalışılırken değerlerimiz, milli ve manevi olarak bu kazandırılan bilgi ve becerilerin kişide bütünlük oluşturmaları sağlar.” Bu şekilde bireyler yetişmesi için DKAB dersinin önemli bir katkı sağladığı görülmektedir (MEB, 2018, s. 7).

Değer eğitimi; sağlıklı şekilde düşünebilen, sağlıklı şekilde davranış gösteren kişilerin yetiştirilmesi için gerekli bir eğitimidir. Huzurlu, birlik ve beraberlik içerisinde yaşayan bir toplumun oluşumu, bireylerin sağlıklı, milli ve manevi değerlerine bağlı olmasına bağlıdır. Değerler eğitiminin hedefi, çocukların doğuştan getirdikleri iyi olan yönlerini ortaya çıkarmak, kişiliğinin gelişmesi, iyi insana ulaşmak ve iyi ahlakla donatıp devamlılığını sağlamaktır (MEB, 2010, s. 10).

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerinin ders içerisinde değer öğretiminde etkili olabilmesi için değer eğitiminin amacı ve kapsamıyla beraber bu eğitimin ne şekilde yapılması gerektiği konularında yeterli bilgi ve becerilere sahip olması gerekir. Öğretmenlerin değerlere yükledikleri anlam, değerleri niçin öğrenmenleri gerektiğini ve bunun için nasıl bir değer öğretimi planı yaptıklarını ve uygulayıp, yönettiklerini bu amaçlara ulaşırken ne tür sorunlarla karşılaştıklarının tespiti konusunda araştırmamız önem arz etmektedir. Bu sayede araştırma ışığında Türkiye’de verilen değer eğitiminin gelişmesi ve aksaklıkların giderilmesi için araştırma sonuçları ve verileri ile katkı sağlanabilir. Araştırmada ortaokul DKAB dersi değerler eğitimine ilişkin hem öğrenci görüşlerinin hem öğretmen görüşlerinin alınması açısından bakıldığında daha önce yapılmamış bir araştırma olması, çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

1.3.Varsayımlar

Araştırmada uygulanan anket soruları ve görüşme formu sorularının öğrenciler ve öğretmenler tarafından samimi ve gerçeği yansıtacak şekilde cevaplandırıldığı varsayılmaktadır.

1.4 Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. 2021-2022 Eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.
2. Bolu ili ortaokullarında eğitim gören öğrencilerle sınırlıdır.
3. Milli Eğitim Bakanlığı’nda görev yapan DKAB branşı öğretmenleri ile sınırlıdır.

4. Veri toplama araçları olarak; “İnsani Değerler Ölçeği” ve “Öğretmen Görüşme Formu” ile toplanan veriler ile sınırlıdır.
5. İnsani değerler ölçeği alt boyutları arasındaki farklılıklar bu araştırmada değerlendirilmemiş, ölçek toplu olarak değerlendirilmiştir.

1.5. Tanımlar

Değer, bir şeyin önemli olduğunu belirlemeye fayda sağlayan soyut ölçü, bir şeye karşı verilen kıymet, karşılık, yararlılık özelliğidir. Bir diğer tanımda ise değer, bir durumun istenilen veya istenilmeyen olması hakkındaki inançtır. Kişilerin tutum, düşünce ve davranışlarında ortaya çıkan kültürel öğeler değer olarak adlandırılabilir (İşcan, 2019, s. 37).

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, ilköğretim 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda zorunlu ders olarak okutulan, öğrencilere; temel dini ve ahlaki konular hakkındaki sorulara cevap bulma, inanma ve yaşama özgürlüğü hakkında bilinçli olma, dini ve ahlaki kavramları ve değerleri tanıma ve kullanma, inancı ile barışık ve huzurlu olma ve diğer dinler hakkında genel kültüre sahip olma gibi temel davranışları kazandırmayı amaçlayan ders olarak tanımlanabilir (MEB, 2018, s. 11).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde değer ve değer eğitimi, değerlerin özellikleri, değerlerin sınıflandırılması, değerler eğitimi yaklaşımları, doğrudan değer eğitimi yaklaşımı, değer gerçekleştirme yaklaşımları, değer analizi yaklaşımı, adil topluluk okulları, karakter eğitimi yaklaşımı, ahlaki muhakeme yaklaşımı, değerler eğitiminin tarihi, ailede değerler eğitimi, okulda ve çevrede değerler eğitimi, değerler eğitimi uygulama alanları, DKAB müfredatında değerler eğitimi, değerler eğitiminde öğretmenin rolü, değerler eğitiminde öğrencinin rolü, alanda yapılan araştırmalar ile ilgili kavramlara yer verilmiştir.

2.1. Değer ve Değer Eğitimi

Değer, bir şeyin önemli olduğunu belirlemeye fayda sağlayan soyut, bir şeyin karşılığı, kıymeti ve yarar sağlama özelliğidir (TDK, 2022). Değerler, duygu, düşünce ve hareketlerimize mana katan ve onları biçimlendiren ölçütler, inancılar ve ilkelerdir. Hangi davranışların iyi, güzel, doğru ve ahlaka uygun olduğuna karar vermemize fayda sağlayan ilkeler bütünüdür (Hökelekli, 2011). Değer, kişilere doğru olanın bilgisine sahip olmanın, doğru düşünebilmenin, doğru incelemelerde bulunmanın, doğru fiiller içerisinde olduğunu görmesine yardım etmektedir (Kuçuradı, 1995, s. 14).

Schwartz (1992)'a göre değer kavramı, bireyin davranışları ile biyolojik, toplumsal etkileşim veya sosyal kurumlarla olan gereksinimlerini düzenlemesinde kılavuz olarak kullandığı zihinsel temsiller olarak tanımlamaktadır (Ersoy & Ünüvar, 2019, s. 38). Değer tanımlarına baktığımızda bazı ortak noktalar vardır (Bilsky & Schwartz, 1994; s. 33, Ersoy & Ünüvar, 2019, s. 38). Buna göre değer;

- a) İstenilen davranışlar ve tepkilerle ilgilidir,
- b) Olayların ve eylemlerin seçimini, değerlendirilmesini yönlendirir,
- c) Bireye göre değişen bir önem sıralaması vardır.

Rokeach (1973)'a göre değer, duruma özgü bir davranış ve hareket tarzını ya da zıt bir duruma karşılık, bireysel ve toplumsal tercihlerin durumunu ortaya koyan inançlar olarak tanımlanmaktadır (akt. Akbaba & Altun, 2003, s. 7). Ahlaki bir davranış olarak değeri tanımladığımızda, bireyin, insanların, insanların sahip

oldukları özellikleri, arzu ve niyetleri, fiil ve hareketleri değerlendirdiği kriterler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Güngör, 1993, s. 28).

Değerler, toplum içerisinde yer edinen bireylerin ve ait olduğu toplumun neleri değerli buldukları ve nasıl bir yaşam süreçleri konusunda bağımlı oldukları belirli davranış kurallarıdır (Hill, 2004, s. 4). Bu açıdan bakıldığında değerler toplum içerisindeki bireylerde bir baskı ve zorlama yapar ve buda kişinin değerlere uygun yaşamasını sağlar. Toplum yapılan hareketi onaylar ya da onaylamazsa bu davranışın doğru ya da yanlışlığı hakkında yol gösterir (Fichter,2006, s. 171).

Her toplumun sahip olduğu değerler o toplumu ayakta tutan bir dinamiktir. Değerlerini kaybetmeye başlayan toplumlarda sosyo-kontrol aracında kaybetmeye başlamış olur (Avcı, 2007, s. 822). Bu tanımdan da yola çıkarak değerler, toplumsal denetlemeyi sağlar ve iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin hakkında toplumsal bütünlüğün sağlanması konusunda işlev görür (Bahar, 2008, s. 68).

Değerler, tüm dinlerde en önemli konuların başında gelmektedir. Manevi inanç sistemlerinin en ileri boyutu olan dinler aslında hem bir ahlak sistemi hem de değer sistemi oluşturmaktadır. İslam dinine göre üç değer modeli vardır. Bunlar, ahlak, adab ve iyi bir müslüman tarafından benimsenen karakter ve özelliklerdir (Aydın, 2008, s. 36).

Değerlerin temel kaynakları konusunda iki iddia ortaya atılmaktadır. Bu iddialardan birincisi değerlerin tanrı kaynaklı, ikinci iddia ise değerlerin insan kaynaklı bir oluşum olduğudur (Akbaş, 2007, s. 132). Değerlerin oluşumu hakkında farklı teoriler ortaya atılmıştır. Bu teoriler, psikoanalitik, davranışsal, insani ve bilişsel olarak sıralanır (Yılmaz, 2008, s. 49).

Değerler hakkında en çok araştırmada bulunan kuramcılar Piaget ve Kohlberg'dir. Geliştirdikleri kuram olan bilişsel yaklaşım kuramında değerler sadece kendileri bir önem arz etmemekle birlikte başka alanlara ait değerlerle birlikte ilişki içinde olmalıdır. Çocukların değer algıları ve ahlaki yargıları ilköğretim dönemlerinde ilerleme kaydeder. Ahlak ve değer eğitimi, çocuklara dürüstlük, adalet, sorumluluk gibi geleneksel nitelikleri vermek yerine değer

eğitiminin çocuğun karakterinde ki gelişimini sağlamak için ortam oluşturmalıdır (Kohlberg, 1966, s. 45).

Piaget, çocukların ahlaki olarak gelişimlerini anlayabilmek için toplum içinde koyulan kuralları nasıl yorumladıklarını öğrenmek önemli bir aşamadır diyerek yorumlamıştır. Bu aşamalar sonrasında bilişsel gelişim aşamaları oluşmuş ve bireyin bu aşamalardan sonra nasıl bilimsel düşünme dönemine geçtiğini açıklamıştır (Lockwood, 2009, s.55; aktaran Çınar,2013, s. 247).

Kohlberg, ahlaki gelişimin temel bileşenlerini, toplum baskısı, huy, mantık yürütmeler, süper ego ve yargılamadan oluşturur. Davranışlar tek başına ahlaki ya da ahlaki değil diye ayrılamaz. Ahlaki oluş davranışın arkasında gizlenmektedir. Çocukların ahlaki olarak olgunlaşması etrefinde bulunan yetişkinlerin ahlaki kurallarını onaylaması değil, kendisinin ahlaki kurallar koyup, kendi davranışlarını ahlaki olarak değerlendirmesidir (Ettenburg, 1977, s.198; aktaran Çınar, 2013, s. 252).

Değer eğitimi, bireylerde değerlerin gerçekleştirilme sürecini özetlemektedir. Değer eğitimi, öğrencilere doğruyu ve yanlışı ayırt edebilmelerini sağlayacak ve belirlenmiş olan değerlerin aktarılması ve öğrencilerin kendi değerlerini oluşturabilmelerine izin verilen bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Ford ve Johnson, 1993; aktaran İşcan, 2019, s. 45).

Değer eğitimi, eğitim programlarında belirlenmiş olan değerlerin öğrencilere aktarılmasını güçlendirmek için çabalamaktadır. Öğrenme ortamlarında uygulanan eleştirel düşünme, akıl yürütmeler değerler ve değerlerin gerçekleştirilmesi yolunda yardımcı olur ve değerlerin kazanılmasını amaçlar (Veugelaers, 2000, s. 38).

2.1.1. Değerlerin Özellikleri

Değerlerin kendini diğer benzer kavramlardan ayırt edebilmesi için bazı ayırt edici özellikleri vardır. Alanda çalışan psikologlar ve davranış bilimciler, değerlerin bireysel tutum ve davranışları, bireysel süreçleri ve toplumdaki kültürel yapıyla etkileşim içinde olduğunu kabul eder (Dilmaç, 2012, s. 1).

Değerler, zamanla toplumdan topluma ya da benimsenen toplum içerisinde kişilerin ve toplumların içinde bulundukları duruma göre değişim gösterebilmektedir (Rokeach, 1974, s. 222). Bu nedenle değerler durağan bir yapıda değildir. Kültürel, ekonomik farklılıklardan ötürü toplumların farklı değer yargıları vardır. Teknolojinin gelişmesi ile toplumda oluşan hızlı değişme ve gelişmede kabul edilen değerlerin gelişmesine ve değişmesine sebep olmaktadır (Özensel, 2003, s. 220).

Değerlerin genel olarak çalışmalarda yer alan beş özelliği vardır. Bunlar (Schwartz & Bilsky, 1994, s.164; aktaran Işcan, 2019, s. 34);

- a) Değerler, kavramlar ve inanılardan oluşur.
- b) Yapılması istenen davranışlar ve durumlarla ilgilidir.
- c) Kısa süreli geçici durumlara göre değerler değişmez.
- d) Değerler, davranışların seçimine ve değerlendirilmesine kılavuzluk eder.
- e) Değerlerin oluşturduğu sistem diğer değerlerle ilişkili olarak düzenlenir.

Rokeach (1973) değer niteliklerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır;

1. Değerler devamlıdır.
2. Değerler inanç ile ilgilidir.
3. Değerler davranışlara ve karar sonuçlarına kaynak oluşturur.
4. Değerler tercihte bulunulan durumla alakalıdır.
5. Değerler toplumsal ya da bireysel anlayışla ilgilidir.

2.2. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler sınıflandırılırken daha çok anlamlarına, işlevlerine ve özelliklerine bakılmaktadır. Yapılan sınıflamalardan en bilineni Spranger tarafından oluşturulan ve değerlerin 6 gruptan oluştuğu sınıflamadır. 1928 yılında Spranger'ın yaptığı bu değer sınıflaması psikolojide yapılan ilk değer testidir.

Buna göre değerler 6 gruba ayrılmaktadır; Ekonomik değerler, bilimsel değerler, estetik değerler, dini değerler, sosyal değerler ve politik değerlerdir (Güngör, 1993, s. 14).

Tablo 2.1: Spranger’e Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler	Değerlerin Açıklamaları
Bilimsel değerler	Bilgiye, gerçekliğe, mantıklı düşünmeye ve eleştirel düşünmeye değervermektedir. Bu değerleri benimsemiş olan kişiler akılcı, analitik düşünen, eleştirel ve entelektüeldir.
Ekonomik değerler	Faydalı ve kullanışlı olana değer verir. Hayatta ekonomik değerlerin de önemli bir yere sahip olduğu önemsenmesi gerekli değerler olarak belirtilir.
Estetik değerler	Uyumlu olmaya, simetriye önem verir. İnsan hayatında yaşanan olayların bir çeşitlilik olduğunu savunur. Sanatın toplumda olması gereken bir unsur olduğunu düşünür.
Sosyal değerler	İnsanları sevmeye, yardımsever olma ve sadece kendini düşünmemek esastır. Bu değerler arasında üst değer insanın insanı sevmesidir. Bu sevgiyi insanlara sunmak gerekir. Kibar, nezaketli, güler yüzlü ve sempattir.
Politik değerler	Tüm yaşanan durum ve olayların ötesinde kişisel güç, etki ve ün vardır. Esas önemli olan güç ve kuvvetle ilgilidir.
Dini değerler	Tüm alemi bütün olarak algılar ve o bütünlüğün içinde kendi varlığını kabullenir. Dini inançları ve değerleri için dünyevi isteklerinden fedakârlık eder.

Kaynak: E. Güngör, (1993). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.

Değerler ile ilgili sınıflandırma yapan bir diğer kişi Nelson’dur. Değerleri 3 sınıfa ayırmıştır. Bunlar; Bireysel değerler, sosyal değerler ve grup değerleridir.

Tablo 2.2: Nelson’a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler	Değerlerin Açıklaması
Bireysel değerler	Kişinin seçim yapmasında, yaptığı alışverişlerde, hobilerinde ve kişisel tercihlerinde etkili olan değerlerdir.
Grup değerleri	Belli bir grubun; aile, dernek, vakıf, kulüp, dini ya da siyasi bir grubun üyeleri tarafından kabul edilen ve paylaşılan değerlerdir.
Sosyal değerler	Sosyal değerler bireyin toplumsal yapıdavarlığının devamını sağlamasına yardımcı olur. Adalet, eşitlik, saygı, yardımlaşma gibi değerlerden oluşur. Sosyalleşme, sosyal bilinç ve toplum ruhu gibi kavramlar sosyal değerleri tanımlarken kullanılır.

Kaynak: K. Yazıcı, (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 19, 499-527.

Rokeach da değerler sınıflaması yapmıştır ve değerleri aracı değerler ve hedeflenen değerlerin kazanılması gerekli görülen nitelikler olarak tanımlar. Mesela eşitlik değeri, güvenlik, öz saygı ve sosyal itibar birer hedef değerken, nezaket, sorumlu olma gibi değerler aracıdır ve bu sınıflamada her iki grupta 18 değer vardır (Güngör, 1998, s. 85).

Tablo 2.3: Rokeach’a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Amaç(son) değerler	Aracı(yardımcı) değerler
Rahat yaşam	Bağımsız olmak
Başarılı olma	Bağışlayıcı olmak
Barış içinde bünya	Cesaretli olmak
Bilgelik	Dürüst
Eşitlik	Geniş görüşlü
Dini olgunluk	Entelektüel
Gerçek dostluk	Hırslı
Güzellikler dünyası	İtaatkar
Heyecanlı yaşam	Kendini kontrol etme
İç huzur	Kibar
Kendine saygı	Kendine hakim olma
Mutluluk	Mantıklı
Gerçek dostluk	Neşeli
Özgürlük	Sevecen
Aile güvenliği	Sorumluluk sahibi
Sosyal kabul	Temiz
Ulusal güvenlik	Yardımsaver
Zevk	Yaratıcı olma

Kaynak:M. Rokeach. (1974). Change and Stability in American Values Systems, 1968-1971. *The Public Opinion Quarterly*, 38(2), 222-238.

Güngör (1998), de değer sınıflamasında bulunmuştur. Geleneksel değer sınıflamalarına ek olarak ahlaki değerlere yer verdiği görülmektedir. Değer sınıflaması;

- Estetik değerler,
- Teorik(ilmi) değerler,
- İktisadi değerler,

- Siyasi değerler,
- Sosyal değerler ,
- Ahlaki değerler olmak üzere 7 başlık altında sınıflandırılmıştır(Güngör, 1998, s. 85)

2.3.Değerler Eğitimi Yaklaşımları

Değerlerin kazandırılması konusunda yaklaşımlar arasında bazı amaç, ve yöntem konularında farklılıklar bulunmaktadır. Değer eğitimi yaklaşımları toplumların sosyo-kültürel özelliklerine göre şekillendirilmiştir. Değer eğitimi yaklaşımları Şekil 2.1’de verilmiştir;

Şekil 2.1: Değerler Eğitimi Yaklaşımları

Kaynak: K. N. Fidan. (2019). Değer Eğitimi Yaklaşımları. P. Ünüvar ve F. Ersoy.(Ed.), *Karakter ve Değerler Eğitimi* (85-113). Ankara: Anı Yayıncılık.

2.3.1. Doğrudan Değer Öğretimi Yaklaşımı

Doğrudan değer öğretimi yaklaşımında esas “ Bir şeyi yeterli miktarda söylerseniz, tekrar ederseniz ve gösterirseniz insanlar istediğiniz davranışı yapacaklardır.” anlayışını benimseyen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda iki yöntem söz konusudur, değerlerin telkin edilerek öğretilmesi ve davranış değiştirme yöntemidir. Telkin etme yönteminde kabul edilen bireye anlatılır ve bireyin bu değerleri kazanması için çeşitli örnekler ve yaşanmışlıklar yoluyla ikna edilmesi sağlanır. Davranış değiştirmede ise edimsel koşullanmaya bağlı olarak bireyde davranış değişikliğini gerçekleştirmeyi amaçlar (Ulusoy & Dilmaç, 2020, s. 73).

Bu yaklaşıma göre hedeflenen değere ulaşıldığında ödüllendirme gerçekleştirilir. Doğrudan değer eğitimi yaklaşımı okullarda verilen değer eğitiminde sıkça kullanılan bir yaklaşımdır. Öğretmen bu yaklaşımda öğrencinin belirlediği değerleri benimsemesini ister ve bu yöbde soru sorma, alıştırma, etkinlik gibi uygulamalarla öğrencinin pasif öğretmenin ise aktif olduğu bir öğrenme ortamında değer kazanımı hedeflenir (Akbaş, 2004, s. 44).

2.3.2. Değer Gerçekleştirme Yaklaşımı

Değer gerçekleştirmede amaç öğrencinin davranışlarını ve duygularını belirlemesidir. Bir değer kazanılmasının başarıya ulaşabilmesi için üç basamak yer almalıdır. Bunlar, seçme, ödüllendirme ve davranmak olarak sıralanır. Seçme, bireyin özgürce değer seçimini sağlamak ile ilgilidir. Ödüllendirme süreci ise yapılan seçim ile mutlu olma ve tatmin olmaktır. Davranmak basamağına gelindiğinde ise seçilmiş olan değere uygun bir davranış gerçekleştirme aşaması olarak belirlenmiştir (Ulusoy & Dilmaç, 2020, s. 73).

2.3.3. Değer Analizi Yaklaşımı

Değer analizi yaklaşımında amaç, öğrencilere karşı karşıya geldikleri değerler konusunda yaşanan sorunlar ile ilgili karar vermeleri, analitik düşünmeleri ve mantıksal düşünmelerini sağlayarak yardımcı olmaktır. Öğrencilerin değer analizi yaklaşımında mantık- muhakeme yaparak karar verebilmeleri için eleştirel düşünme becerilerin bu süreçte kullanmaları gerekmektedir (Ulusoy ve Dilmaç, 2020, s. 74).

Bu yaklaşımda genel olarak öğrenciler değerleri öğrenirken, bu değerleri sadece öğrenmek yerine değerleri seçerken mantık ve akıl yürütme yaptığı süreç olarak tanımlanmaktadır (Dilmaç, 2020, s. 75).

2.3.4. Adil Topluluk Okulları

Bu yaklaşım Kohlberg'ingelişim kuramına dayanan bir ahlaki eğitim yöntemlerinden faydalanmaktadır. Adil topluluk yaklaşımı, okulda uyulması gereken kuralların okul bünyesinde yer alan herkes tarafından kabul edilerek alınan karar olduğu demokratik bir yaklaşımdır.

Adil topluluk yaklaşımı okul kültürünün, okulda uygulanan kuralların değerlerin kazanılmasında önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu okulların değer kazanımında etkisi olduğu ve hırsızlık, hoşgörölü olma ve şiddet konularında azalmalar meydana geldiğı gözlenmiştir (Kohlberg, 1989, s. 65).

2.3.5. Karakter Eğitimi Yaklaşımı

Karakter, bir kişiyi ya da nesneyi diğerlerinden ayıran nitelikler ve bu özelliklerin toplamı, bireysel özellikler ve iyi özellikler olarak tanımlanmaktadır. Karakter insanın sonradan kazanacağı bir durumdur. Değerler de insanlarda davranışları ve tutumlarını yönlendiren eğilimlerdir. Karakter ise değerlerin uygulamaya geçirilmesi ve davranışa dönüştürölmesini içerir (Kaymakcan, 2021, s. 63).

Karakter eğitimi, açık program ya da örtük program ile yetişmiş olan nesile insani değerleri kazandırmak, sorumluluk alabilmesini sağlamak, değerlere duyarlı ve değerleri davranışa dönüştürmeleri konusunda yardımcı olmaya çalışmaktır (Ekşi, 2004, s. 45).

Din eğitiminde temel hedeflerden biri de sağlıklı bir ruh hali olan, benlik bütönlüğü kazanmış kişiler yetiştirmek ve aynı zamanda karakter eğitimi de içeren bir kişilik bütönlüğü sağlamayı hedeflemektedir (Ekşi, 2006). Karakter eğitiminde asıl hedef, erken çocukluk döneminden başlayarak anlayış sahibi, düşünceli, ilgi göstermeyi bilen, ahlaki değerlere sahip, üretici, geleceğini düzenleyen, doğru araştırmalar yapan ve yaşamının gayesini anlamlandıracak kişiler yetiştirmektir (Güven, 2014, s. 26).

Karakter eğitiminde okul, okulun temel değerlerini belirler, sınıflar, tanımlar ve öğrencilerin bu değerleri öğrenmesi için çalışır. Hangi karakter özelliklerinin kazandırılması konusunda bir vizyon geliştirir ve fikir birliği sağlanır. Belirlenen değerler okulun her yerinde okul, kantin, bahçe gibi alanlarda uygulanmalıdır. Bu yaklaşımda öğrencilerin karakter özelliklerini her alanda göstermeleri hedeflenmektedir (Otten, 2000, s.221; aktaran Fidan, 2021, s. 108).

2.3.6. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı

Değer eğitiminde kullanılan bir diğer yaklaşım Kohlberg'in geliştirdiği Ahlaki Gelişim Kuramı'dır. Bu kuram öğrencilerin, ahlaki ikilem ortamı yaratan örnek olayları ya da hikayeleri çözümleyerek öğrencilerin kendi değerlerini kendilerinin belirlemesini sağlayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda bireylerin bu ikilemde verdikleri cevaptansa problemi çözerken kullandığı akıl yürütme süreci ve gerekçeler önemlidir (Fidan, 2019, s. 101).

Ahlaki muhakeme yaklaşımının en temel tekniği, öğrencilere bir değer iklimi hikyesi sunmasıdır. Bir filmin bölümü, okuma parçası, güncel bir haber gibi kaynaklardan yararlanarak ahlaki ikilemle karşı karşıya bırakacak hikayeler öğrencilere sunulur. Öğrencilerin hikayeyi okuduktan ya da izledikten sonra karakterin yerine kendini koyarak nasıl bir karar vermesi gerektiğini belirlemesi, karar neye göre verdiği ve gerekçelerini sınıf ortamında tartışması sağlanır (Korkmaz, 2019, s. 58).

Kohlberg, çocukların ikilemle karşılaştıklarında verdikleri cevaplardan yola çıkarak, ahlaki gelişim kuramını kurmuştur. Bu yaklaşımda öğrencilerin ikilem tartışmalarından sonra verdikleri kararlarla değer kazanımlarının etkisinin daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır (Fidan, 2019, s. 101).

2.4. Değerler Eğitiminin Tarihi

Değerler eğitimi kavramı şemsiye bir kavram olarak tanımlanmaktadır. İnsanlığın başlangıcından bu yana aile ve toplumda çocuklara uygulanmaya çalışılan bir olgu olarak değerler eğitimi karşımıza çıkmaktadır. Değerler eğitimi sürecinde öncelik milli ve dini değerlerin bireye aktarılması olmuştur. Değerler eğitiminin öğretim programlarına dahil edilmesi 20. yüzyılın başlarında ABD'de başlamıştır. İlk zamanlarda iyi huy, inanç, güvenilirlik, doğruluk, sanatkarlık ve takım çalışması gibi değerlere karakter eğitimi programında uygulanması kabul görmüştür (Kirschenbaum, 1995, s. 6).

Değerler eğitimin programlı ve sistemli şekilde işleniş tarihi 20. yüzyılın başlarında denk gelmektedir. 1920'lerde ABD'de karakter eğitimi üzerine ilk araştırmalar Edward Thorndike ve ekip arkadaşları ile birlikte yapılmıştır. Karakter eğitimi ve araştırmaları adında yapılan bu çalışmalar 1928-30 yılları

arasında yayımlanmıştır. Din Eğitimi Derneği ve Colombia Öğretmen Okulunda çalışan sosyal ve dini araştırma enstitüsü karakter eğitimi konusunda çalışmalarda bulunmuştur (Leming, 1997, s. 132).

1930-1960 yılları arasında değerler eğitimi olan ilgi azalmış ve çalışmalar durmuştur bunun sebebi olarak ise özellik II. Dünya Savaşı ve ekonomik buhran gibi yaşanan olumsuzluklar gösterilmiştir. 1960 sonrası toplumda yaygınlaşan rekabet bir numara olma çabası ve kişisel özgürlüğü vurgulayan çalışmalar toplumda değer eğitime değer verilmediğini göstermiştir.

1990'lı yıllardan sonra yaşanan bazı sorunlar, uyuşturucu kullanımının artması, suç ve şiddet olaylarındaki yükseliş, aile yapısının bozulması ve boşanma sayılarındaki artış, erken yaşta hamilelikler, ırk çatışmaları, işsizlik gibi sorunların oluşması karakter ve değer eğitimi yaklaşımlarının değerini arttırmış ve bu uygulamalara daha fazla yer verilmiştir (Kirschenbaum, 1995, s. 133).

Değerler eğitimi alanında yapılan çalışmaları 1970'li yıllardan sonra yayımlanmaya başlamıştır. Değerler eğitimi alanında yayınlar ön plana çıkan kişiler, Rokeach, Simon, Harmin, Kirschenbaum ve Kohlberg gibi isimlerdir. Değer eğitimi alanında yapılan çalışmalar ABD, Kanada, Yeni Zelanda ve İngiltere gibi ülkelerde yayınlanmış ancak bu çalışmaların örtük programda uygulanması değer eğitiminde yetersiz kalmıştır (Leming, 1997).

1980' li yıllarda değer eğitimi tekrar değerini kaybetmiş ve toplum değişime ve dönüşüme kapalı bir yaklaşımı benimsemiştir. 90'lı yıllar tekrar değerler eğitime ve ahlaki konulara ilgi artmıştır. Bunda etkili olan durum ise yine toplumda yaşanan sorunlar, madde bağımlılıklar, şiddet olaylarının artışı, erken hamilelikler, cinsel düşkünlükler, intihar ve boşanma olayların artışı yeniden değer ve ahlak eğitiminin toplumda ne kadar önemli bir yerde olduğunu orataya koymuştur. Bu şekilde karakter ve değer eğitimi yeniden okullarda uygulamaya konulmuştur (Kirschenbaum, 1995, s. 132).

Günümüzde “Geliştirilmiş Karakter Eğitimi” ismiyle değerleri ve ahlaki gelişimi kapsayan kapsayıcı eğitim uygulanmaktadır. Bu anlayışa göre, Değer eğitimi, vatandaşlık eğitimi, ahlak eğitimi ve sosyal beceri eğitimi birbiri ile ilişkili alanları kapsamaktadır. Bu alanda ülkemizde yapılan çalışmalar ilerlemeye devam

edecektir ancak Milli Eğitimin de genel amaçlarından olan değer eğitimi konusunda yeterli çalışma yapılmadığı için alanda yapılan çalışmaların uygulanmasında da sorunlar oluşabilmektedir.

Değerler eğitimi üzerine yapılan çalışmalarda daha çok dini ve ahlaki değerler ön plana çıkmaktadır. Batı toplumlarında yaşanan ahlaki ve toplumsal parçalanmaya nazaran bizim ülkemizde daha az ve yavaş ilerlemektedir. Ancak bu durum teknolojik faaliyetlerin artması, haberleşmenin kolaylaşması ile ülkemizde de parçalanmalar görünmekte; boşanma oranlarında artış, şiddet olaylarında artış, aile ve toplum bağlarında ise zayıflamalar dikkat çekmektedir. Bu olumsuzluklara bakıldığında değer eğitimi konusunda daha fazla çalışmalar yapılmalı ve üzerinde durulması gerekmektedir.

Ülkemizde bilimsel çalışmalara ulaşmak ve yayınlamak amacıyla etkili olan kuruluşlardan olan EDAM (Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi)'ın bünyesinde yer alan bir dergi de Değer Eğitimi Dergisi'dir. Değerler Eğitimi Dergisi; ülkemizde değer eğitimi hakkında yapılan tüm çalışmalar yer vermek ve her türlü değer ile ilgili yapılan bilimsel çalışmaların gözden geçirilmesini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Dergide, din, ahlak ve değerler eğitimi konularında yapılan tüm sosyal bilimler alanındaki çalışmalara yer verilmektedir (DED, 2006, s. 21).

2.5. Ailede Değerler Eğitimi

Toplumun en önemli yapıtaşlarından biri ailedir. Toplumda sağlıklı ve huzurlu bir ortam oluşmasının temeli de ailenin huzurlu ve sağlıklı olmasıyla doğru orantılıdır. Bu nedenle aile eğitim sisteminde ön gördüğü gibi ahlaklı ve değerlerine sahip bireyler yetiştirmek için ilk basamak görevi görmektedir.

Eğitimin tüm aşamalarında ailenin yeri oldukça önemlidir. Çocuğun ilk sosyal çevresini ailesi oluşturmaktadır. Aile kurumu çocuğun fiziksel ihtiyaçlarının yanında manevi ihtiyaçlarını da karşılayan yapıdır. Ailede çocuğa gösterilen ilgi ve tutum çocuğun karakter ve kişilik özelliklerine yansımakta ve değerleri benimsemesinde büyük bir etkise sahip olmaktadır (Ulusoy & Dilmaç, 2020, s. 83).

Erken gelişim dönemlerinde çocuğa kazandırılmak istenen değerlerin gelişimi, bilişsel ve sosyal gelişimi ile birlikte düşünülmelidir. Ebeveynlerin eğitim öğretim sürecine katılımlarıyla öğrenci, okulda ve okul dışında hem sosyal hemde akademik anlamda mutlu birey olabileceklerdir (Balat, 2003, s. 42).

Aile yaşantısında düzenli ve etkili bir iletişimin olması için çocuk bir birey olarak ailede kabul edilmelidir. Çocuklara ailede yeterli zamanın ayrılması ve ailede bireylerin neyi, nerede, neden ve niçin yaptığını algılayabildikleri zaman değerleri kazanma yolunda daha başarılı olurlar. Bu anlamda kabullenilmiş değerler kalıcı ve devamlı olabilir. Ailede benimsenen değer yargıları çocuklara empoze edilmeden, baskı ve zorlama yapmadan bireyin bu değeri kendi değeri olarak görmesi ve saygı duyulması sağlanmalıdır. Çocukların sevgi saygı ortamında kendi değer yargılarını oluşturmaları bu şekilde sağlanmalıdır (Sevinç, 2006, s. 31).

Anne- babanın benimsediği değerler, çocukların davranışlarına yansıdığı için, toplumda kazanılan değerlerle karşılaştırıldığında çocuklar üzerinde daha büyük bir etkiye sahiptir. Buradan da anlayacağımız üzere anne babanın değer yargıları ve yönelimleri çocuğun değer gelişiminde önemli bir yeri oluşturur (Ulusoy & Dilmaç, 2020, s. 86).

2.6. Okulda ve Çevrede Değerler Eğitimi

Bireyin sosyalleşmesine yardımcı olan ve onun toplama kazandırılmasını sağlayan aileden sonraki en değerli ikinci kurum okuldur. Ailede yer alan düzensiz olarak kazandırılan eğitimin yanında okulda düzenli, planlı, sistemli bir eğitim yapılmaktadır. Ancak okul tamamıyla düzenli ve planlı bir ortam değildir. Bir çok karakter ve değere sahip öğrencinin bir arada olduğu ve olumlu ve olumsuz karakter özelliklerine sahip bireylerin de yer aldığı bir kurum olması açısından kaygıda uyandırmaktadır.

Çocuklar öğretmenlerinden ve arkadaşlarından bazı davranışları örnek alacak ve bu davranışları benimseyecektir. Öğrenci akademik bilgi ve becerinin yanında ahlaki değerleri de okul ortamında öğrenecek ve kendi karakterine uygun olanları benimseyip davranışa dönüştürecektir. Okul, uzun vadede çocukların

hayatı boyunca kullanacağı ahlaki değerleri, toplumun inanaç yapısını ve gelenekleri kavrayabileceği, kıyaslayabileceği bir ortam oluşturmaktadır.

Türkiye’de, eğitim sisteminde değer eğitimi ismiyle bir ders yer almamaktadır. Değer eğitimi ilkokul ve ortaokul programındaki derslerin içeriğinde öğrencilere aktarılmaktadır. Okulda değer kavramı bir çatı kavram olarak görülmekte bunun içerisinde karakter eğitimi, erdemli davranışlar, ahlaki davranışlar gibi değerler yer almaktadır. Bu değerler bireyin daha çok duyuşsal alanına hitap etsede okullarda yer almış ve derslerin içerikleriyle öğrencilere öğretilmektedir (Baydar, 2009, s. 21).

Çevrede değer eğitiminde ise insan çevresinden davranış kazanma ve uyum sağlama anlamında bir yeteneğe sahiptir. Toplumsal çevreye uyumda genellikle bireyin toplum kurallarına uyum sağlama biçimi değerlendirilir. Bu uyum kişinin istek ve arzularını, toplumun kurallarına, ahlaki değerlerine göre şekillendirmesi ve uyum sağlaması olarak tanımlanabilir.

Çevre bireyin bazı kuralları ve değerleri benimsemesini zorunlu hale getirmektedir. Çocuk toplumun kurallarına, gelenek ve göreneklerine, kültürüne, inanaç biçimine, davranış ve tutumlarına alışarak bunlara uygun şekilde davranırsa toplum içerisinde kendine bir yer bulmuş ve topluma, çevreye uyum sağlamış olur. Bu şekilde çevresine uyumlu olan çocuk, hayatını daha düzenli ve alıştığı bir ortamda sürdüreceği için daha mutlu ve huzurlu hissedecektir (Aydın, 2008, s. 23).

2.7. Değer Eğitimi Uygulama Alanları

Okulda değer eğitimi birden çok farklı alanda uygulanmaktadır. Öğrencilerin değerleri benimsemesi için farklı metod, program ve müfredatta yer almaktadır. Kirschenbaum değerler eğitiminin okullarda 4 uygulama alanı olduğunu belirtmiştir (Kirschenbaum, 1995, s. 44). Bunlar;

- Değer gerçekleştirme
- Karakter eğitimi
- Vatandaşlık eğitimi
- Ahlak eğitimi

Değer gerçekleştirme uygulama alanında, değerlerin açıklanması, analizi ve ahlaki muhakeme yaklaşımları kullanılarak öğrencinin var olan değerlerinin farkına varması hedeflenmektedir. Bireyin kendini tanıması, öz saygıya sahip olması, kendine hedefler koyup bunları gerçekleştirmesi bu uygulama ile sağlanır (Kirschenbaum, 1995, s. 10).

Vatandaşlık eğitimi, toplumda bir vatandaşa düşecek görevler yapmayı sağlayacak eğitim biçimi şeklinde tanımlanmaktadır. Vatandaşlık eğitimi verilirken toplumsal bilginin yanısıra değerler ve tutumlar da geliştirilmek istenir. Okulda tarih ve sosyal bilgiler derslerinde verilen vatandaşlık eğitimi genel olarak eğitimin temel hedefinde “iyi vatandaş yetiştirme” olarak yer almaktadır.

Karakter eğitimi uygulama alanında ise karakter insanın sonradan kazanabildiği bir olgudur. Değerler insanın tutum ve davranışlarının yönlendirilmesinde etkiliyken karakter eğitimi bu değerlerin davranışa dönüştürülmesi aşamasını ifade etmektedir (Kaymakcan, 2007, s. 43).

Ahlak eğitimi, kişinin karakter ve şahsiyet eğitimi, üyesi olduğu milletine yakışan bir mensup olması süreci olarak tanımlanmaktadır (Özden, 2005, s.38). Ahlak eğitimi , ahlak değerlerini kavrayan ve tanıyan, değerlere uygun şekilde davranacak, kendini bilen ve kendine hakim bireyler yetiştirmektir (Kirschenbaum, 1995, s. 11).

2.8. Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü

Öğretmen ilk olarak kendi kişilik ve karakteriyle, davranışlarıyla öğrencilerine rol model olmalıdır. Çünkü insanın en kolay öğrenme yollarının başında taklit etmek gelmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin toplumsal ve evrensel değerlere sahip, öğrencilerine ve çevresine rol model olacak şekilde hareket etmesi gerekmektedir (Ekşi, 2003, s. 49).

Değerlerin okulda normal bir ders anlatır gibi anlatılarak öğrenciye aktarılması yerine, örneklerle, yaşantılarla ve rol modellerle desteklenmesi etkisini artırır. Bunun sebebi ise sözlerin etkisinin süresi daha kısayken davranışların daha akılda kalıcı olmasıdır. Değer eğitiminde en büyük pay aileden sonra öğretmene düşmektedir. Bu aşamada okul öncesi ve sınıf öğretmenlerine çok büyük görevler düşmektedir.

Öğretmen, değer eğitimi ve aktarımı hususunda öğrencinin ebeveynlerinden sonra aldığı en önemli rol modelidir. Çocuk okul çağına gelmesiyle birlikte anne baba yerine öğretmenini örnek almakta ve kendini onunla özdeşleştirmektedir (Hökelekli, 2011, s. 126). Öğrencinin eğitim hayatının başları olan ilkokul yılları davranışların kalıcı olması anlamında önemli bir dönem olduğu için bu dönemde kazandığı değerler ve örnek aldığı öğretmenin kazandırdığı davranışlar çocuğun ve toplumun geleceği için önemli bir yere sahiptir.

Öğretmenlerin öğrencilere iyi karakter özellikleri aktarma hususunda başarılı olması için bazı tavsiyeler verilmiştir (Ekşi ve Katılmış, 2011, s. 50). Tavsiyeler şunlardır;

- Öğretmen eğitici, rol model olma, yetiştirme konularında görevinin bilincinde olmalıdır.
- Sınıfta ahlaki bir ortam oluşturulmalıdır.
- Sınıf içinde öğretmen öğrencilere görevler vererek düzen kurmalıdır.
- Sınıf içerisinde öğrencilere adil davranılan bir ortam oluşturulmalıdır.
- Örtük program ve açık programla değer eğitimi verilmelidir.
- Sınıfta işbirlikçi öğrenme yöntemi kullanılmalıdır.
- Öğrencilerin ahlaki çıkarım yapabilmesi için güdüleme yapılmalıdır.
- Farklı düşüncelere karşı çözümleme yöntemi uygulanmalıdır.
- Sınıf dışında da güzel örnekler verilmelidir.
- Okul ortamında ahlaki bir kültürü oluşturulmalıdır.
- Veli öğretmen arasında ilişki kurulmalıdır.

Öğretmenlerin benimsediği değerler öğrencilerin değerleri öğrenmelerini sağlayacak bir ortam önemli bir yere sahiptir. Yani genel olarak bakacak olursak öğretmenin sahip olduğu ve rol model olduğu değerler kaliteli eğitim ortamı ve

topluma kazandırılmış bireyler açısından önemli bir değere sahiptir (Fidan, 2009, s. 43).

2.9. Değer Eğitiminde Öğrencinin Rolü

Değer eğitiminin amacı öğrencilerin değer kavramlarını tanıması ve seçmesi onlara rehberlik etme süreci olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan yola çıkarak sürecin olumlu ve etkili bir şekilde ilerlemesi için herkese bazı görevler düşmektedir. Bu aşamada öğrencinin de seçeceği değerler ve davranışa dönüştüreceği değerler konusunda bazı görevleri bulunmaktadır.

MEB 2005 yılından bu yana değerler eğitimine verdiği önemi öğretim programlarında ve genelgelerde yetiştirmeyi amaçladığı öğrenci özelliklerini tanımlarken şu şekilde yer vermiştir; “ Eğitim sistemi öğrencilere, bilgi, beceri ve tutum gibi özelliklerin yanında bireylerin düzenli, dengeli ve sağlıklı bir kişiliğe sahip, insani değerleri kabullenmiş, iyi insan ve iyi vatandaş olan bireyler yetiştirmeyi görev olarak üstlenmiştir.” (MEB, 2011).

Öğrencilerin değerleri tanıması, değerleri benimsemesi ve davranışa dönüştürebilmesi için değerlerin doğrudan ya da örtük program vasıtasıyla öğrencilere aktarılması gerekir. Bu süreçte tek bir yöntemin değil iki yönteminde birlikte kullanılması değer eğitiminin daha etkili olarak sağlanmasını kolaylaştıracaktır (Akbaş, 2010, s. 87).

Okullarda uygulanan yapılandırmacı eğitim ortamları, bireyin öğrenme ortamında daha çok etkileşim sağlamalarına, zengin bir öğrenme yaşantısı geçirmelerine imkan sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Bu şekilde bireyler, daha önce öğrenmiş olduğu bilgileri sınama, yanlışlıkları düzeltme ve yeni bilgileri yerine koyma imkanı elde eder (Yaşar, 2012, s. 52).

Yapılandırmacı eğitimde öğrencinin rolleri şu şekildedir;

- Sınıf etkinliklerini katılma ve diğer katılımcılarla (öğretmen ve öğrenci) empati kurarak sorumluluk almak.
- Sınıf içerisinde yapılan tartışmalara katılmak, eleştirel düşünme ve yansıtıcı sohbetler yapmak.

- Kendisinin duygu ve düşüncelerine eleştirel olarak bakabilmesi.
- Sınıf içi aktivitelerde etkileşim sağladığı konularda seçimlerde bulunabilmek.
- Doğru ve mantıklı seçimler yapmak için öğrencinin kendini tanıması olarak sıralanmaktadır (Taylor, 2000, s. 54).

Değerler, kişinin yaşantısını içerisinde barındırmakta ve kişinin diğer insanlarla ilişkilerini planlamada önemli bir etkisi vardır. Bu yüzden değerler eğitimi bireyin yaşantısını ve topluma uyumunu sağlamak için öğretmene, aileye, okula, çevreye nasıl görev ve sorumluluklar düşüyorsa öğrencilerde sahip olacakları değeri tanımak, seçmek ve davranışa dönüştürme sürecinde görevler düşmektedir (Bacanlı, 2005, s. 217).

2.10. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Değerler Eğitimi

Değerler eğitimi, eğitimin her alanında yer almakta ve önem arz etmekle beraber din eğitimi alanında önemli bir yer sahiptir. Dinin istediği erdemli ve ahlaklı insan tipi ile toplumun ve eğitim sisteminin oluşturmak istediği insan tipi birbiriyle örtüşmektedir. Değerler eğitimi alanında yer alan vatandaşlık ve ahlaki değer yaklaşımları din eğitimi ile değer eğitimini birbirine yakınlaştırmaktadır (Aydın, 2009, s. 54).

Din, toplumsal ve kişisel hayatı yönlendiren önemli öğüt ve isteklere sahip olması açısından etkili bir değer sağlayıcısı olarak görünmektedir. Birey bir dini inancı benimserken o dinin getirdiği değerleride benimser. Bu yönden baktığımızda bir dini inanca sahip olmak değere sahip olmak anlamına gelir.

Toplumun sahip olduğu genel inanç ile eğitimin topluma sunduğu değerler birbirine paralel olmalıdır. Bu durum DKAB öğretim programında şu şekilde yer alır, “Eğitim politikalarının belirlenmesinde o milletin ve devletin benimsediği değerlerin önemi büyüktür. Milli eğitim sisteminin temel hedefleri incelendiğinde, yetiştirilmesi hedeflenen insan tarzına ulaşabilmek için Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi yarar sağlayacaktır” (MEB, 2018, s. 8).

21. yüzyılın son yarısında dünyada yaşanan hızlı değişimler geleneksel geniş ailelerin ve toplumda alışlagelmiş yerel rol modellerin kültürü ve değerlerimizi yeni nesillere aktarma özellikleri giderek azaltmıştır. Toplumun geçmişte bu kurumlara yüklediği misyon günümüzde büyük ölçüde okullara verilmiştir. Geleneksel kalabalık ailelerden çekirdek aileye geçiş, kadınların iş hayatına girmesi, ulaşılabilirliğin artışı ve bilginin sürekli olan değişimi, öğrencilerin değer sistemini olumsuz şekilde etkileyen çevresel faktörlerin artışı okulun değer eğitimindeki önemini ve sorumluluğunu arttırmıştır.

Okullara değer eğitiminde yüklenen bu sorumluluk DKAB dersi öğretim programında insanın değerlerini koruyup gerçekleştirmesinde dinin rolünü ve din ve değerler eğitimi arasında olan ilişkiyi dinin rolüne dayandırmaktadır. Programa göre, “Din insanın varlığını kanıtlaması içingerekli olan güç ve araç olarak tanımlanmaktadır. İnsan kendini yağmur ve kardan koruma amacıyla nasıl bir çatıya ihtiyaç duyuyorsa, insani değerlerin bozulması ve yozlaşmasını engellemek için de bir dine, dinin doğru öğretilmesine ve değer eğitimini ihtiyacı vardır.” (MEB, 2018, s. 8).

DKAB ortaokul dersi öğretim programının vizyonu incelendiğinde, “Dinin insan yaşamını anlamlandırmada rolünün farkında olan, toplumda kabul edilmiş milli, manevi ve ahlaki kuralları benimseyen, çeşitlilikleri ve farklılıklar ile birlikte yaşama başarısı kazanmış bireyler yetiştirmek.” Olarak tanımlanmaktadır. Burada milli, manevi ve ahlaki değerlerin programın amacının temelini oluşturmaktadır (MEB, 2018, s. 8).

DKAB ortaokul öğretim programının genel amaçlarına bakığımızda 10 adet genel amaç sıralanmaktadır. Bu genel amaçların genelinde ahlak, değer, din kavramlarıyla ilişkili konulara yer verildiği görülmektedir.

DKAB ortaokul öğretim programında “kök değerler” olarak tanımlanan değerler şu şekildedir; dürüstlük, dostluk, adalet, sabır, öz denetim, sevgi, saygı, vatanseverlik, yardımseverlik ve sorumluluk değerleridir. Öğretim programındaki bu değerler gerek alt değerlerle gerek dini hayatla ilişkilendirilerek öğrenciye aktarılmaktadır (MEB, 2018, s. 11).

2.10.1. DKAB 4-8. Sınıf Öğretim Programı

Din kültürü ve ahlak bilgisi programında öğrenme alanı bulunmamaktadır. Üniteleri ve konu dağılımını sınıf bazında bakıldığında aşağıdaki gibidir; (MEB, 2018, s. 20-40).

Tablo 2.4: DKAB Öğretim Programı 5-8 Sınıflar Konu Dağılımı

Sınıf	Üniteler	Konu
5.Sınıf	1. Allah İnancı 2. Ramazan ve Oruç 3. Adap ve Nezaket 4. Hz. Muhammed ve Aile Hayatı 5. Çevremizde Dinin İzleri	1. İnanç 2. İbadet 3. Ahlak 4. Hz Muhammed 5. Din ve Kültür
6.Sınıf	1. Peygamber ve İlahi Kitap İnancı 2. Namaz 3. Zararlı Alışkanlıklar 4. Hz. Muhammed'in Hayatı 5. Temel Değerlerimiz	1. İnanç 2. İbadet 3. Ahlak 4. Hz. Muhammed 5. Din ve kültür
7.Sınıf	1. Melek ve Ahiret İnancı 2. Hac ve Kurban 3. Ahlaki Davranışlar 4. Allah'ın Kulu ve Elçisi:Hz. Muhammed 5. İslam Düşüncesinde Yorumlar	1. İnanç 2. İbadet 3. Ahlak 4. Hz. Muhammed 5. Din ve kültür
8.sınıf	1. Kader İnancı 2. Zekât ve Sadaka 3. Din ve Hayat 4. Hz.Muhammed'in Örnekliliği 5. Kur'an-ı Kerim ve Özellikleri	1. İnanç 2. İbadet 3. Ahlak 4. Hz. Muhammed 5. Kur'an ve Yorumu

Kaynak: MEB. (2018). *Ortaokul 5,6,7, 8. Sınıflar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Tüm kademelerde toplam 20 ünite vardır. Konu dağılımına bakıldığında 6 konu alanı oluşmuştur. Konu dağılımının oranlarına bakıldığında, inanç %20, ibadet %20, ahlak %20, Hz. Muhammed %20, Din ve kültür %15 ve Kur'an ve yorumu konusu %5'lik bir konu dağılımı oluşturulmuştur.

DKAB öğretim programı içerisinde konu ve alanlara bakılarak ahlak, din ve kültür konuları ve Hz. Muhammed'in örnek hayatı konularının kazanımları değerlendirildiğinde genellikle değer eğitime ağırlık verildiği inanç ve ibadet

konularını değer eğitimi ile pekiştirilerek öğrencilerin istenen değerleri benimsemesinin sağlanması amaçlanmıştır (MEB, 2018, s. 44).

2.11. İlgili Araştırmalar

2.11.1. Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

Değerler eğitimi alanında yapılan çalışmalara bakıldığında Türkiye’de yapılan çalışmalar 20. yüzyılın sonlarında başladığı görülmektedir. Aydın’ın (1997) yaptığı araştırmada ilköğretim 4., 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin cinsiyete göre sahip oldukları değerleri incelediği araştırmada öğrencilerin cinsiyetleri, bulundukları yaş grubu ve sahip oldukları değerler arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

1999 yılında Dilmaç tarafından yapılan bir araştırmada ise 4.-5. sınıfta eğitim gören öğrencilere insani değer eğitimi verilmiş ve ahlaki olgunluk ölçeği ile sınama yapılmıştır. Araştırma sonucunda, ilk test ve son test sonuçları kıyaslandığında insani değer eğitimi alan iki sınıfta son test lehine anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Değer eğitiminin öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeylerine katkısı olduğu sonucuna varılmıştır (Dilmaç, 1999, s. 44).

Keskin (2008) tarafından yapılan araştırmada Sosyal bilgiler öğretim programında değerler eğitimi etkililiği araştırılmıştır. Araştırma döküman inceleme ve anket yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. 5. sınıf öğrencilerine Değerler Eğitimi Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyet değişkinene göre değerlerin kazanılmasına bakıldığında kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık olduğu, aile sosyo-ekonomik durumuna bakıldığında ekonomik düzey arttıkça öğrenci değer sahiplenme puanlarında artış olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Baydar (2009) ilköğretim 5. sınıf öğrencileriyle Sosyal bilgiler dersinde değerlerin kazanım düzeyi ve süreçte yaşanan sorunların ele alındığı bir çalışma yapmıştır. Araştırma Adana şehrinde 20 okulda gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere ahlaki ikilem formu, 82 öğretmene ise anket çalışması yapılmıştır. Öğrencilerin adil olma, tarihsel mirasa saygı, sorumluluk ve dayanışma konularında Kholberg’in ahlaki gelişim kuramına bakılarak öğrencilerin değer düzeylerinin geleneksel düzeyde yer aldıkları görülmüştür. Öğretmenlere göre ise öğrencilerin

değer eğitimi konusunda yetersiz kaldıkları ve bunu ise ailelerin eğitim düzeylerinden kaynaklı olabileceğini düşündüren görüşlerine ulaşılmıştır.

Bahçe ve Meydan (2010) tarafından yapılan Hayat bilgisi öğretim programında değerlerin kazandırılması konusunda öğretmen görüşlerinin alındığı bir çalışma yapılmıştır. Araştırmada amaç hayat Bilgisi dersinde değerlerin kazandırılma düzeyi öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmek istenmiştir. Araştırma modeli tarama modeli olarak seçilmiştir. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin en çok değer eğitimi konusunda drama tekniği ve örnek olay yöntemlerini seçtikleri ve kılavuz kitabın etkinliklerinin değer eğitimi için yeterli sayıda olduğunu söyledikleri görülmüştür.

Parlak (2011) ortaöğretim DKAB programında ahlak ve değerler eğitimi üzerine bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya göre DKAB derslerinde ahlaki kavramlar ve değerler din eğitimi ile birlikte aktarılmıştır. Araştırma sonucunda ahlaki kavramlar ve değerler öğrencilere uygun şekilde işlenmiş ancak bazı etkinliklerin uygulanma düzeyinin öğrenci seviyesine uygun olmadığı sonucuna varılmıştır (Parlak, 2011, s. 32).

Yazar (2012) öğretmen adaylarının değerler eğitimi hakkındaki görüşlerini araştırdığı bir çalışma yapmıştır. Araştırma eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. 32 öğretmen adayının katılımıyla yapılan çalışmada, öğretmen adaylarını hayatına yön veren en önemli değerlerin manevi değerler olduğu, sonrasında ise ekonomik ve dini değerlerin yer aldığı görülmüştür. Adaylara göre değer kazanımında ailenin büyük bir rolü olduğu ve bu konuda ailelerin eğitim alması gerektiği sonuçlarını varılmıştır.

Nalçacı (2016) tarafından yapılan araştırmada sosyal bilgiler dersinde 7. sınıf öğrencilerinin değer kazanma düzeyleri incelenmiştir. Araştırma Erzurum ilinde 1884 7. sınıf öğrencisinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada değerler eğitimi ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizi sonucunda ise cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin dürüstlük, barış ve adalet değerlerinde kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık, anne eğitim seviyesine göre saygı, dürüstlük ve barış değerlerinde anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bartev (2017) ortaokul öğrencilerinin insani değer durumlarını incelediği araştırmasında 8. sınıf öğrencileri ile İDÖ kullanarak bir anket çalışması uygulamıştır. Araştırma 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Bursa'da 816 öğrencinin katılımı ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda yapılan t testi verilerine göre öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre tüm alt boyutlarda kız öğrenciler lehine anlamlı farklılık olduğu, anne eğitim seviyesi açısından bakıldığında dürüstlük alt boyutunda anlamlı farklılık, baba eğitim durumuna göre ise alt boyutlarda anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Göksu (2018) tarafından yapılan bir çalışmada İmam-hatip ortaokulları ile diğer devlet okulları arasında değer eğitimi konusu ile ilgili karşılaştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda, İHO öğrencilerinin değerleri dini bağlamda yorumladıkları ve kendilerini dini bir okulda öğrenim gördükleri için daha sorumlu hissettikleri, devlet okulu öğrencilerinin ise değerleri dinin yanında daha bağımsız olarak değerlendirdikleri ve daha çok dünyevi kavramları kullandıkları tespit edilmiştir (Göksu, 2018, s.65).

Gözel (2018) tarafından yapılan Hayat bilgisi dersi öğretim programındaki değer eğitimi öğretmen görüşleri ile incelenmiştir. Araştırma 2017-2018 eğitim-öğretim yılında 1, 2 ve 3 sınıf hayat bilgisi öğretim programındaki değerlere ilişkin Aydın ilinde görev yapan 45 sınıf öğretmenin görüşleri ele alınmıştır. Araştırmada 7 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre değerlerin kazandırılması için okul, aile, öğretmen ve yönetici arasında ilişkinin etkili olduğu, değer eğitiminin tek bir derste değil diğer derslerde de yer alması gerektiği ve değerleri farklı yöntem ve teknikler kullanarak öğretmenin etkili olduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Batmaz ve Erdoğan (2019) sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine dair görüşlerini incelediği çalışmada Bayburt ilinde görev yapan 21 öğretmen ile yarı yapılandırılmış görüşme formu ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri betimsel analiz yöntemi ile incelenmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin değer eğitiminde kullandıkları yöntemlere bakıldığında afiş, drama, örnek olay ve video gibi etkinlikler kullandıkları, değer eğitiminde karşılaşılan sorunlar konusunda ise yetişkinlerin ve ailelerin örnek rol model olmadığı, sosyal

medyanın yanlış kullanılması gibi sorunlarla karşılaştıkları gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Boydak (2019) Öğretmen ve öğrenci görüşlerini ele alarak özel liselerdeki değerler eğitimi uygulamalarını araştırmıştır. Araştırma Kayseri ilindeki özel okullarda öğretim gören 32 öğrenci ve değer eğitiminden sorumlu 13 öğretmenin katıldığı görüşmelerle yapılmıştır. Araştırma verilerine göre öğretmenlerin değer eğitiminde anlatım, soru cevap ve gözlem gibi yöntemler kullanıldığı, değer eğitiminde kullanılan araç-gereçler konusunda ders kitapları, akıllı tahta, video gibi araç gereçlerin kullanıldığı, değer eğitiminde öğrencinin aktif katılımının değerlerin davranışa dönüşmesinde etkili olacağı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır.

Ertürk (2019) tarafından yapılan bir diğer araştırmada ise DKAB derslerinde Allah'a iman penceresinden değerler eğitimi ele alınmıştır. Araştırma 9 hafta boyunca 16 öğrencinin katılımı ile gerçekleşmiştir. Araştırma sonucunda işlenen Allah'a iman ünitesi ve değerler konularının algılanma düzeyinde olumlu yönde bir artış olduğu gözlenmiştir (Ertürk, 2019, s. 55).

Pınaz (2020) Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitime ve kök değerlere ilişkin görüşlerini incelediği bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırma 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Kahramanmaraş şehrinde görev yapan 30 sosyal bilgiler öğretmenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin değer kavramını toplumda sahip olunması gereken manevi, ahlaki kurallar olarak tanımladıkları, değer eğitimi amacını insanı insan yapan özelliklerin kazandırması olarak gördükleri ve değer eğitiminde karşılaşılan sorunlar konusunda ise öğretim programlarındaki yetersizlik, sosyal medya ve internet kullanımı ve öğretim ortamları gibi sorunların olduğu sonuçlarına ulaşıldığı görülmüştür.

Aslan (2021) 2010-2018 ortaöğretim DKAB dersi öğretim programlarında yer alan değerler eğitimi anlayışlarının karşılaştırılması üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmada programda yer alan değer tanımları, saygı değeri örneği üzerinden sınıf, üniteler ve kazanımlara göre düzenlenmesi, öne çıkarılan değerler, yöntem, teknikler, araç-gereçler ve değer eğitimi açısından öğrenci ve öğretmene bakış karşılaştırmaları yapılmıştır. Programlarda, tamamıyla

benimsenen bir değerler eğitimi yaklaşımı olmadığı ve farklı yaklaşımlara bir arada yer verildiği görülmüştür. İki programdada değerler eğitiminin yapılandırılması alanında benzerlikler olduğu ancak 2018 programında değerlerin sentezlenerek programa konu edildiği görülmüştür.

Çelik (2021) tarafından yapılan araştırmada ilkokulda yer alan değerler eğitiminin sınıf öğretmeni, rehber öğretmen ve okul yöneticisi görüşlerine göre incelenmiştir. Araştırma İzmir Buca ilçesinde görev yapan 16 sınıf, 5 rehber öğretmen ve 5 okul yöneticisinin katılmasıyla yapılmıştır. Veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda, değerler eğitiminde planlama ve uygulama aşamalarında sorunlar olduğu, değer eğitiminde aile ile iletişimin önemli olduğu ve ölçme değerlendirme konusunda sorunların yaşandığı ve ölçme değerlendirme teknikleri konusunda hizmetiçi eğitimlerin verilmesi gerektiği gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Ergün (2021) sınıf öğretmenlerinin değer kavramına ve değerler eğitimi ile ilgili uygulamalara ilişkin görüşlerini incelediği araştırmasında Bayburt şehrinde 40 sınıf öğretmenin katılımı ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin ders içersinde değer eğitimi ile ilgili kullandıkları yöntemlere bakıldığında örnek olay, düz anlatım, yaparak yaşayarak öğrenme ve rol model olma gibi uygulamalar yaptıkları, değer eğitiminde karşılaşılan sorunlar konusunda ise aile, sosyal çevre, sosyal medya, kitle iletişim araçları, öğretim programında yetersizlik gibi sorunlar olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Değerler eğitimi alanında yapılan tüm çalışmalara bu alanda tamamıyla yer veremesekte genel olarak çalışmaları incelediğimizde özellikle, ders bazında baktığımızda değer eğitimi konusunda en fazla araştırmanın Sosyal Bilgiler dersi alanında sonrasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde ve Türkçe dersi alanında yapıldığı görülmektedir. Araştırmalarda ders bazlı yapılan çalışmaların yanında kademeler bazında değer eğitimi çalışmaları, ders kitaplarının ve öğretim programlarının incelendiği döküman inceleme çalışmaları ve eserler üzerinden değer eğitimi konusunda yapılan çalışmalara yer verildiği görülmektedir. Örneğin, Tarık BUĞRA'nın romanlarında değer eğitimi alanında yapılan çalışma, eserlerin incelenmesi konusundaki örneklerden biri olarak görülmektedir.

Türkiye’de yapılan araştırmalar genel olarak incelendiğinde, değerler eğitiminin kapsama alanı, değer eğitiminin okulda verilmesinin önemi, değer sınıflamaları ve yaklaşımları, öğretmenlerin değer eğitimindeki görüşleri, okulun, öğretmenin ve ailelerin değer kazanımındaki rolleri, değer kazanımında kullanılan yöntem ve teknikler ve değerler eğitiminde karşılaşılan zorlukların neler olduğuna odaklanan çalışmalar olduğu görülmektedir.

Son olarak Yüksek Öğretim Kurumu tez merkezinde yer alan verilere baktığımızda değerler eğitimi alanında 387 adet yapılan çalışmanın genelini 2010 yılı sonrasına ait çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu da son dönemde ülkemizde ve dünyada değer eğitime olan ilginin arttığının ve değer eğitiminin gerekliliğinin göstergesi olarak kabul edilmektedir.

2.11.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Değerler eğitime ilişkin yurtdışında yapılan ilk çalışmaların 1920’li yıllarda başladığı görülmektedir. Hugh Hartshone ve Mark May tarafından 1000 çocuğun katılımı ile yapılan bu çalışmada yalan söylemek, hile ve hırsızlık yapmak için çocuklara fırsat verilmiş ve sonuçları veri olarak toplanmıştır. Bu araştırmada genellenebilir, tutarlı bir sonuca ulaşılamamıştır (Dilmaç, 2009).

1968-1971 yıllarında Rokeach Amerikan değer sistemlerini yenilemek için bir araştırmada bulunmuştur. Araştırmaya göre bu yıllarda Değer Envanteri uygulanmıştır. Araştırmaya göre, barışın olduğu bir dünya ilk başta karşımıza çıkmaktadır, ikinci sırada aile güvenliği, üçüncü olarak ise özgürlük yer almıştır. Araştırmada araç değer olarak tanımlanan değerler arasında ise dürüst olmak, sorumluluk, hırslı olmak en önemli değerler arasındadır. Rokeach’ın yaptığı araştırmada genel olarak bütün değer algılarının sıralanışında farklılıklar vardır. Özellikle araştırmanın yapıldığı 3 yıllık süre zarfında siyah ve beyaz amerikalıların değer değişimleri gözlenmiş ve beyaz amerikalıların değer algılarının daha çok değiştiği sonucuna varılmıştır.

McCartin ve Freehill (1986)’in yaptığı araştırmada, 5 farklı okul türünde eğitim gören öğrencilerin değer yargılarını incelemiştir. Öğrencilere değer tercihi sıralama ölçeği uygulamıştır. Araştırmaya 10-12 yaşında 266 öğrenci katılmıştır. Araştırmada 4 temel konuda farklılık bulunmuştur. Bu farklılıklar, dini eğitim

veren okul ya da genel okul ve şehirde ve kırsal bölgede yer alan okul olması,etnik karışıklık ya da kafkasyalılık, alt ya da üst gelir grubunda yer alan öğrenciler arasında bulunmuştur. Ekonomik olarak üst seviyede yer alan öğrencilerin tanınma ve başarıya daha çok değer verip, aile değerlerine daha az önem verdiği görülmüştür.

Schwartz (1994) tarafından yapılan “İnsan Değerlerinin Yapısı ve İçerikte Evrensel Bernzerlik Var mı?” isimli çalışma ile 44 ülkeden 97 kişi araştırmaya katılmıştır. Rokeach’ın oluşturduğu değer envanteri katılımcılara uygulanmış ve envanter geliştirilmiştir.

Gibson ve Schwart (1998) yaptığı çalışmada Kadın ve erkeklerin değer algıları üzerine biraraştırma yapılmıştır. Çalışma İsrail’de 19 yaşını geçmiş 519 kadın ve 480 erkek katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya göre erkekler ve kadınlar değer türleri konusunda benzer anlamlar yüklemektedir. Değer türleri arasındaki önem sıralamasıda kadın ve erkekler arasında aynı biçimde sıralanmıştır. İki grupta da evrensellik, güvenlik ve iyiliksever olmak daha önemli kabul edilmiştir (İşcan, 2007, s. 30).

Halstead ve Taylor (2000) değerler eğitimini çalışmalarında eleştirel bakış açısıyla ele almış, değer öğretimi alanındaki çalışmaları ve okullarda değerlerin gelişimi konularını araştırmışlardır. Çalışmada, okulların değer aktarımında planlı bir çalışma gerçekleştirmesi gerektiği, öğretmenlerin değer öğrenme yaklaşımlarını aktif ve etkili bir biçimde kullanması gerektiği ve öğretmenlere destek eğitim verilmesi gerektiği sonuçlarına varılmıştır.

Milson (2003) tarafından Amerika’da yapılan çalışmada öğretmenlerin karakter eğitimi ile ilgili algıları ölçülmüştür. Bu araştırma sonucuna göre, öğretmenler karakter eğitimi konusunda yetkin olduklarını ancak iyi karaktere sahip olmayan öğrencilere bu karakter eğitimini aktarma konularında kuşku duydukları görülmüştür. İlköğretimde görev yapan öğretmenler lisede öğretim yapan öğretmenlere göre karakter eğitimi konusunda kendilerini daha yetkin gördükleri sonucuna varılmıştır.

Hollway (2003) tarafından yapılan araştırmada iki üniversite öğrencilerine Schwartz Değer Envanteri uygulanmış ve üniversitelerin eğitim programlarının

insani değerleri üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda bir üniversitedeki öğrencilerin insani değer gelişimleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu grlmştir. Bu ğrencilerin daha çok iyiliksever, güvenlik ve evrensellik değerlerine önem verdiği grlmştir.

Schwartz ve Rubel'in 2005 yılında yaptığı çalışmaya 70 farklı ülkeden 127 katılım sağlanmıştır. Araştırmaya göre, erkeklerin uyarım, g ve hazcılık değerlerine daha çok eğitim gösterdiği gözlenmiştir. Kadınlarınsa daha çok iyiliksever ve törensel değerlere önem verdikleri grlmştir (Dilmaç, 2009, s. 14).

Hofmann ve Towfigh (2007) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin bulundukları lise türüne göre değer algılarında değişiklik olup olmadığı incelenmiştir. Özel, devlet ve dini okullarda eğitim alan öğrenciler dönemin başlangıcında ve bitiminde değer envanteri testine girmiştir. Sonuçta ğrencilerin gelenekselcilik ve hazcılık değerlerinin okul türlerine göre değiştiği grlmştir. Okulun değer algısı üzerinde etkisine bakıldığında ise dini yönelimle doğru orantılı olduğu saptanmıştır.

Assor ve Knafo'nun 2007 yılında İsrail'de 399 gence ve 131 yetişkine uyguladığı bir araştırmada, çocukların zgr bırakıldığında ebeveynleri ile aynı değer algılarına sahip oldukları ancak kontrolcü anne-baba denetiminde olduklarında değer algılarında farklılık gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Knafo ve Spinaft (2011) tarafından yapılan araştırmada 271 Alman ikiz üzerinde değerlerin cinsiyete ve çevreye göre değişimi incelenmiştir. Araştırma sonucunda ise erkeklerin başarı, iyiliksever olma ve güç değerlerinde kızlarla farklılık gösterdiği grlmştir.

Yurt dışında değer eğitimi alanında yapılan araştırmalar incelendiğinde, etik değerlere, değerlere niçin ihtiyaç duyulduğuna, değerler eğitiminin amacına ve sorumlularına, öğretmenlerin değerler eğitimi konusundaki rol model olmalarının önemine, ailenin ve toplumun değer eğitimindeki önemine, okullarda değer eğitiminin faydalarına daha fazla yer verildiği görülmektedir (Duvie, 2013, s. 16).

Değer eğitimi dünyada ve ülkemizde araştırmaya değer bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkeler eğitim programlarını yapılan bu araştırmalara ve araştırma verilerine göre düzenlemeye başlamıştır. Karakter eğitimi ve yaşayan değerler konuları okullarda artık yenilenen programların içerisinde yer almıştır. Bu çalışmalarda genellikle, karakter eğitimi, ahlaki eğitim, öğretmenlerin değer tercihleri, öğrencilerin değer tercihleri, değer programları gibi alanları kapsamaktadır. Şuan ülkemizde DKAB programında yer alan değerler eğitimi ve eğitimin öğrenciler üzerindeki etkisine bakıldığında araştırmaların yetersizliği görülmektedir. Öğretim programlarının yapılmasını yanında, değerlerin kazandırılması için araştırmalarla eğitimlerin desteklenmesi ve alanda uygulanan etkinliklerin uygulanabilir olması gerekmektedir.

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma modeli, örneklem seçimi, veri toplama araçları, verilerin analizine ilişkin verilere yer verilmektedir.

3.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırma Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde yer alan değerler eğitimi ile ilgili öğrenci ve öğretmen görüşlerini değerlendirmek amacıyla nitel ve nicel araştırma modelleri birlikte kullanılarak karma yöntem modelinden sıralı açıklayıcı desen tercih edilmiştir. Öğrenci görüşlerini değerlendirmek amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden betimsel model kullanılmıştır. Araştırmamızda var olan durumun ortaya koyulması istenmiştir. Buna göre araştırma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Tarama modeli, geçmişte ve günümüzde varolan bir durumu var olduğu haliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2017). Öğretmen görüşlerini değerlendirmek amacıyla nitel araştırma türlerinden olgu bilim deseni kullanılmıştır. Olgu bilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine bir bilgiye sahip olmadığımız olgularla ilgilenir. Bize yabancı olmayan bununla birlikte tam olarak anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalarda olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 69).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Bolu ili Gerede ve Dörtdivan ilçelerindeki ortaokul 5., 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin katılımı ile yapılmıştır. Araştırmada örneklem türlerinden, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya ortaokullardan 162 kız, 153 erkek öğrenci katılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme, evren içerisinde incelenen problemlerle ilgilibenzer ve farklı olan durumları belirleyerek araştırmanın bu durumlar üzerinde yapılması anlamına gelmektedir (Büyüköztürk, 2017, s. 95).

Nitel araştırmalarda katılımcı sayısı az olmakla birlikte veri miktarı fazla olmaktadır. Bu verilerin analiz edilmesi, yorumlanması ve betimlenmesi yoğun bir çalışma ve zaman gerektiren bir süreçtir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 107). Bu

nedenle araştırmaya Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda görev yapan 10 Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenini katılmıştır. Nitel araştırmada, nicel verilerin örnekleminde olduğu gibi araştırma örneklemini olarak amaçlı örnekleme yönteminden “maksimum çeşitlilik” örnekleme kullanılmıştır. Bu yöntemde amaç, küçük bir örneklem oluşturarak probleme taraf olabilecek öğretmen çeşitliliğini maksimum düzeyde ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 70). Çalışma grubunun nitel verileri, MEB’da görev yapan 10 DKAB öğretmenin katılımı ile oluşturulmuştur. Bu çalışmada öğretmenlerin seçimi yapılırken cinsiyet, görev yaptığı il ve kıdem konularında çeşitliliğin sağlanması için temel boyutlar belirlenerek çalışma gerçekleştirilmiştir.

İnsani değerler ölçeğine katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımları, sınıf düzeylerine göre dağılımları, okul türleri ve anne-baba eğitim durumuna dağılımları Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

		N	%
Cinsiyet	Kız	162	51,4
	Erkek	153	48,6
Sınıf	5.Sınıf	89	28,3
	6.Sınıf	69	21,9
	7.Sınıf	82	26,023,8
	8. Sınıf	75	
Okul Türü	Ortaokul	179	56,8
	İmam-Hatip Ortaokulu	136	43,2
Anne Eğitim Durumu	Okuma-Yazma Bilmiyor	7	2,2
	İlkokul Terk	5	1,6
	İlkokul Mezunu	128	40,6
	Ortaokul Mezunu	81	25,7
	Lise Mezunu	71	22,5
	Üniversite Mezunu	23	7,3
Baba Eğitim Durumu	Okuma-Yazma Bilmiyor	3	1,0
	İlkokul Terk	6	1,9
	İlkokul Mezunu	78	24,8
	Ortaokul Mezunu	61	19,4
	Lise Mezunu	105	33,3
	Üniversite Mezunu	62	19,7

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3.1’de yer alan verilere göre araştırmaya katılan 315 öğrencinin 162 tanesini kız 153 tanesini ise erkek öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin sınıf

dağılımı ise 5. sınıf 89 öğrenci, 6. sınıf 69 öğrenci, 7. sınıf 82 öğrenci ve 8. sınıf 75 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin okul türlerine göre dağılımı ortaokul 179, imam-hatip ortaokulu 136 öğrenciden oluşmaktadır. Anne eğitim durumuna göre dağılımda ağırlık olarak % 40'ı ilkokul mezunu, %25'i ortaokul mezunu ve %22'si lise mezunundan oluşmaktadır. Baba eğitim durumuna göre dağılım ise ağırlıklı olarak %33'ü lise mezunu, %24'ü ilkokul mezunu, %19'u üniversite mezunu ve %19'u ise ortaokul mezunlarından oluşmaktadır.

Tablo 3.2: Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Özellikleri

Katılımcı(Kod)	Cinsiyet	Kıdem	Çalıştığı İl
K1	Kadın	7 Sene	İstanbul
K2	Kadın	5 Sene	Tekirdağ
K3	Erkek	11 Sene	Bolu
K4	Kadın	7 Sene	Karaman
K5	Erkek	6 Sene	Bolu
K6	Erkek	8 Sene	Bolu
K7	Kadın	1 Sene	İstanbul
K8	Kadın	9 Sene	İzmir
K9	Erkek	7 Sene	Antalya
K10	Kadın	6 Sene	Çorum

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin özellikleri incelendiğinde öğretmenlerin cinsiyet dağılımında 6 Kadın ve 4 erkek öğretmenden oluştuğu görülmektedir. Öğretmenlerin kıdem sürelerine bakıldığında “1” öğretmenin 1 yıl, “1” öğretmenin 5 yıl, “2” öğretmenin 6 yıl, “3” öğretmenin 7 yıl, “1” öğretmenin 8 yıl, “1” öğretmenin 9 yıl ve “1” öğretmeninde 11 yıllık çalışma süresi olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel verileri yani öğretmen görüşlerini almak amacıyla nitel araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama araçlarından biri olan görüşme formu kullanılmıştır. Bu amaçla Altıntaş (2014), tarafından geliştirilen *Öğretmen Görüşme Formu* kullanılmıştır.

Öğrenci görüşlerini belirlemek amacıyla nicel veri toplama araçlarından biri olan anket tercih edilmiştir. Öğrencilere DKAB dersinde verilen değerler

eğitiminin kazandırılmasını ölçmek amacıyla Dilmaç (2007), tarafından geliştirilen *İnsani Değerler Ölçeği* uygulanmıştır.

3.3.1. Öğretmen Görüşme Formu

Araştırmada nitel verileri toplamak amacıyla Altıntaş (2014), tarafından geliştirilen yarıyapılandırılmış *Öğretmen Görüşme Formu* kullanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken belli başlı ilkelere dikkat edilmiştir. Bu kriterlere bakıldığında; basit anlaşılır cümleler kurarak açık uçlu sorular oluşturma, farklı boyutları olan sorulardan uzak durma, katılımcının anlayabileceği sorular sorma, katılımcıyı yönlendirmekten uzak durmak, sonda sorular hazırlayarak katılımcının görüşünü ifade edebileceği sorular hazırlamak. Bu ilkelere göre geçerliği güvenilirliği uygun görüşme sorularının hazırlanmasına dikkat edilmiştir (Altıntaş, 2014, s. 11). Bu doğrultuda görüşme soruları 3 öğretim üyesine danışılarak son halini almıştır. Sonrasında 2 DKAB öğretmenine sorular sunulmuş ve anlaşılmayan bölümler düzenlenmiştir. Son olarak pilot uygulama şeklinde görüşme soruları 4 öğretmene uygulanmıştır. Bu öğretmenlerden alınan dönütler sonucunda sorularda düzenleme ve sonda eklenme konusunda karar alınmış ve düzenlemeler yapılmış, öğretmen görüşme formu uygulamaya hazır hale gelmiştir (Altıntaş, 2014, s. 11).

Öğretmen görüşme formunda dört bölüm yer almaktadır. İlk olarak araştırmacı kendini tanıtmakta ve araştırmanın amacıyla ve görüşme ile ilgili bilgilendirmede bulunmaktadır. İkinci bölümde, öğretmenlerin araştırmaya kendi istekleri ile katıldıklarını belirten izin belgesi, üçüncü bölümde, öğretmenin kişisel bilgileri ve son bölümde ise görüşme soruları yer almaktadır.

3.3.2. İnsani Değerler Ölçeği

Öğrencilere Din Kültürü ve Ahlak bilgisi dersinde verilen değerler eğitiminin kazandırılmasına ilişkin görüşlerini almak için Dilmaç (2007) tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu olan “İnsani Değerler Ölçeği (İDÖ)” kullanılmıştır. Ölçekte, insani değerler toplam 42 madde ile ölçülmektedir. 42 maddeden oluşan bu ölçek bireysel ya da gruplar halinde uygulanabilen Likert tipi bir ölçektir. Ölçekteki maddeler beş basamaklı “Likert Tipi” (Hiçbir Zaman, Nadiren, Arasıra, Sık Sık, Her Zaman) bir dereceleme

ölçeği şeklinde ifade edilmiştir. Ölçeğin alt boyutları sorumluluk, dostluk, saygı, dürüstlük ve hoşgörü olarak 6 tane alt boyut olarak belirlenmiştir. Ölçeğin 30 öğrenci üzerinde kullanıldığı ilk araştırmada alt boyutların güvenirlik kat sayıları sırasıyla dostluk alt boyutu 0,69; sorumluluk alt boyutu 0,73; barışçı olma alt boyutu 0,65; saygı alt boyutu 0,67; dürüstlük alt boyutu 0,69 ve hoşgörü alt boyutu 0,70; İDÖ için ise 0,92 olarak güvenirlik katsayısı sonucuna ulaşılmıştır. Puanların artması ve azalması öğrencilerin DKAB dersi değerler eğitiminde verilen insani değerlere daha fazla sahip olduğunu ya da olmadığını göstermektedir. Bu çalışmada İnsani Değerler Ölçeği 315 öğrenciye uygulandığında güvenirlik alt boyutların güvenirlik katsayıları Dostluk 0,70; Barışçı olma 0,58; Saygı 0,67; Sorumluluk 0,59; Dürüstlük 0,42 ve Hoşgörü 0,31 güvenirlik değerlerine ulaşılmıştır. Ölçeğin ilk kullanıldığı yukarıdaki değerler gibi bazı altboyutların katsayısı 0,70 sınırının altında kaldığı için altboyutlar çalışmada ele alınmadan ölçeğin tamamı üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. İDÖ tüm ölçeğin güvenirlik katsayısı (Cronbach Alpha) 0,841 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlara bakılarak ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu görülmüştür.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada nicel verilerin toplanması çevrimiçi Google Formlar ve yüz yüze uygulamalar ile gerçekleştirilmiştir. Elde edilen nicel veriler Microsoft Excel formatından SPSS 20.0 programına aktarılmıştır. Yüz yüze uygulanan anket verileri aynı şekilde SPSS programına aktarılmıştır. Çevrimiçi ortamda toplanan verilere katılan öğrenci sayısı 120, yüz yüze anket uygulamasına ise 195 öğrenci katılımı sağlanarak veriler elde edilmiştir. Nitel verilerin yani görüşme formu verilerinin toplanmasında ise telefon ile görüşmeler yapılarak ses kaydı alınmış ve alınan ses kaydındaki veriler yazılı ortama aktarılmıştır. Yazılı hale getirilen veriler içerik analizi yöntemi ile kodlamalar yapıp, temalar oluşturulup analizler elde edilmiştir. Çalışmada öğrencilerin demografik özelliklerini, sınıf düzeyleri, cinsiyetleri, okul türleri ve anne-baba eğitim durumlarını tespit etmek amacıyla kullanılan Kişisel Bilgi Formu'na Ek 1'de, DKAB dersi değerler eğitimi değerlendirmek amacıyla kullanılan İnsani Değerler Ölçeği'ne Ek 2'de ve Öğretmen Görüşme Formlarının yer aldığı görüşme sorularına ise Ek 3'te yer verilmiştir.

Çalışmanın içerisinde kullanılacak ölçeklerin etik kurallara uygunluğu açısından izinlerin verilmesi için Bülent Ecevit Üniversitesi Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır. Etik Kurul'un vermiş olduğu onaya Ek 4'te yer verilmiştir. Bolu İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırma verilerini toplamak için gerekli izinler alınmıştır ve izin yazısına Ek 5'te yer verilmiştir. İnsani Değerler Ölçeğini geliştiren araştırmacıdan gereken izinlerin alındığına dair yazılı belgeye Ek 6'da yer verilmiştir. Öğretmen Görüşme Formunun araştırmacısından gereken izinler alınmış ve Ek 6'da yazılı izinlere yer verilmiştir. Çalışmalar sırasında katılımcılara anket hakkında bilgiler verilmiş, araştırmamızın konusu, amacı ve ölçeğin içeriği hakkında bilgiler sunulmuştur. Görüşme formu uygulanmasında öğretmenlerle yapılan görüşmenin ses kaydı yapılması konusunda katılımcılardan izinlerin alınması gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılımcıların gönüllü olarak katılımı sağlanmış ve kişilerin gizlilik ilkelerine uyulmuştur.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada Bolu Gerede ve Dörtdivan ilçelerinde Milli eğitime bağlı okullarda öğretim gören öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde verilen değerler eğitimine ilişkin görüşlerini incelemek amacıyla İnsani Değer Ölçeğinde yer alan değerlere ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla veriler analiz edilmiştir. Kullanılan ölçekte normal dağılımın olup olmadığını test etmek için çarpıklık ve basıklık katsayıları değerlendirilmiş ve Kolmogorov-Smirnov testi uygulanarak değerler Tablo 3.3'te verilmiştir.

Tablo 3.3: Değişkenlerin Normallik Testi Bulguları

Değişken	Basıklık	Çarpıklık	Kolmagorov- Smirnovp
Sorumluluk	0,391	-0,561	0,000
Dostluk/ Arkadaşlık	3,900	-1,489	0,000
Barışçı olma	-0,021	-0,544	0,000
Saygı	1,325	-0,857	0,000
Dürüstlük	0,093	-0,261	0,000
Hoşgörü	-0,261	0,101	0,001
İnsani Değerler Ölçeği	1,296	-0,742	0,005

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3.3’te yer alan verilere bakıldığında ilk olarak normallik dağılımı incelenmiştir. İnsani Değerler Ölçeğinin toplam puan üzerinden çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) değerleri hesaplanmıştır. Bachman (2004)’ a göre elde edilen verilerde basıklık ve çarpıklığın -2 ile +2 arasında olması normal dağılım göstergesi kabul edilmektedir. Tablodaki veriler incelendiğinde İnsani Değerler Ölçeğinin normal dağılım gösterdiği görülmektedir.

Araştırmada öğretmenlerin DKAB dersinde verilen değerlere ilişkin görüşlerinin alındığı görüşmelerde katılımcıların iznini almak kaydıyla ses kaydı yapılmıştır. Bu yöntemle sorulara verilen cevapların tekrar dinlenme fırsatı oluşturulmuştur. Görüşmeler yapıldıktan sonra ses kayıtlarından faydalanılarak bazı düzenlemeler yapılarak cevaplar görüşme formuna aktarılmıştır. Yapılan görüşmelerde öğretmenlerin kimlik bilgilerini gizli tutmak amacıyla kod isim olarak K1, K2.... şeklinde kod isimler verilmiştir. Verilerin tamamı formlara geçirildikten sonra tüm veriler içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırma kapsamında verileri analiz etmek için kullanılan yöntem içerik analizidir. İçerik analizi dokümanların, görüşme dökümlerinin ya da kayıtlarının karakterize edilmesi ve karşılaştırılması için kullanılan bir tekniktir.

4. BULGULAR VE YORUM

Bolu ili Gerede ve Dörtdivan ilçelerindeki ortaokul 5., 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin DKAB dersi değer eğitimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi ve MEB’de görev yapan DKAB öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi amacıyla toplanan verilerin analizinde elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Verilere ilişkin tablolara yer verilmiş ve tablolar üzerinden açıklamalarda bulunulmuştur.

Tablo 4.1:İnsani Değerler Ölçeği Betimsel İstatistikleri

Değişken	N	$\bar{X}$	Ss	Min	Max
İnsani Değerler Ölçeği	315	161,23	17,71	42,00	210,00

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4.1’e göre insani değerler ölçeği ortalama puanlarının ölçek genelinde yüksek olduğu görülmektedir. 42 maddeden oluşan İnsani Değerler ölçeği toplam puan ortalaması $\bar{x}=161,23$; standart sapması $ss= 17,71$; minimum değeri 42,00 maximum değeri ise 210,00 olarak hesaplanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin değer düzeylerinin ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmada kullanılan İnsani Değerler Ölçeği’nde her bir alt boyut 7 maddeden, ölçek toplamı ise 42 maddeden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin DKAB dersinde yer alan değerleri kazanma düzeylerinin ne olduğunu belirlemek amacıyla yapılan teste ilişkin analiz bulguları Tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2: Öğrencilerin DKAB Dersinde Yer Alan Değerleri Kazanma Düzeyleri

	N	$\bar{X}$	Min	Max
Sorumluluk	315	27,98	7,00	35,00
Dostluk/ Arkadaşlık	315	29,05	7,00	35,00
Barışçı olma	315	26,52	7,00	35,00
Saygı	315	28,03	7,00	35,00
Dürüstlük	315	26,31	7,00	35,00
Hoşgörü	315	23,34	7,00	35,00
İnsani Değerler Ölçeği	315	141,67	42,00	210,00

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4.2’de yer alan bulgulara bakıldığında öğrencilerin Sorumluluk, Dostluk/Arkadaşlık, Barışçı olma, Saygı, Dürüstlük, Hoşgörü alt boyutlarında alabilecekleri minimum puanın 7,00 olduğu, maximum alacakları puanın ise 35,00 olduğu, İnsani Değerler Ölçeği toplamında ise minimum alacakları puanın 42, maximum alacakları puanın 210 olduğu görülmektedir. Öğrencilerin değerleri kazanma düzeyleri ortalamalarına bakıldığında ise Sorumluluk alt boyutunun ortalamasının 27,98; Dostluk/Arkadaşlık alt boyutunun ortalamasının 29,05; Barışçı olma alt boyutunun ortalamasının 26,52; Saygı alt boyutu ortalamasının 28,03; Dürüstlük alt boyutunun ortalamasının 26,31; Hoşgörü alt boyutunun ortalamasının 23,34 ve İnsani Değerler Ölçeği ortalamasının ise 141,67 olarak hesaplandığı ve ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre değer düzeyleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan t testine ilişkin analiz bulguları Tablo 4.3’te sunulmuştur.

Tablo 4.3: Değer Düzeylerinin Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Değerlendirilmesi

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	t/Z	p
İnsani Değerler Ölçeği	Kız	162	165,03	17,60	4,010	0,000*
	Erkek	153	157,20	16,97		

*p<0,05,

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4.3’de yer alan cinsiyete göre değer düzeyleri incelendiğinde “kız” öğrencilerin ortalamasının ($\bar{x}$ =165,03), “erkek” öğrencilerin ortalamasından ($\bar{x}$ =157,20) daha yüksek olduğu görülmektedir. İnsani Değerler Ölçeğinde öğrenci değer düzeylerinin kız öğrenciler lehine (p=0,000, p>,05) anlamlı farklılık göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıflarına göre değer düzeyleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan ANOVA testine ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.4’te sunulmuştur.

Tablo 4.4: Değer Düzeylerinin Öğrencilerin Sınıflarına Göre Değerlendirilmesi

	Sınıf	N	$\bar{X}$	Ss	F/X ²	p	Anlamlı Fark
İnsani Değerler Ölçeği	5. Sınıf ¹	89	165,69	17,14	4,165	0,007*	1-3
	6. Sınıf ²	69	162,40	15,55			1-4
	7. Sınıf ³	82	159,85	15,80			2-4
	8. Sınıf ⁴	75	156,36	20,85			

*p<0,05,

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4.4'te yapılan Post Hoc testi bulgularına göre İnsani Değerler Ölçeğinde öğrencilerindeğer düzeyleri sınıflarına göre anlamlı farklılık göstermektedir. Analiz bulguları incelendiğinde İnsani Değerler Ölçeğinde 5. sınıf grubunun ortalamasının ($\bar{x}$ =165,69) 7. sınıf ortalamasından ($\bar{x}$ =159,85)ve 8. sınıf grubunun ortalamasından ($\bar{x}$ =156,36) daha yüksek olduğu, 6. sınıf grubunun ortalamasının ($\bar{x}$ =162,40) 8. sınıf grubunun ortalamasından ($\bar{x}$ =156,36) daha yüksek olduğu görülmektedir. 5. sınıf ortalaması ($\bar{x}$ =165,69) ile 6. sınıf ortalaması ($\bar{x}$ =162,40) arasında ve 6. sınıf grubunun ortalaması ($\bar{x}$ =162,40) ile 7. sınıf ortalaması ($\bar{x}$ =159,85) arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin okul türlerine göre değer düzeylerinde farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan t-testine ilişkin analiz bulguları Tablo 4.5'te sunulmuştur.

Tablo 4.5: Değer Düzeylerinin Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Değerlendirilmesi

	Okul Türü	N	$\bar{X}$	ss	t/Z	p
İnsani Değerler Ölçeği	Ortaokul	179	162,90	16,01	1,932	0,054
	İmam-Hatip Ortaokulu	136	159,02	19,56		

*p<0,05

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4.5'te yer alan bulgulara göre İnsani Değer Ölçeği ortalamalarında öğrencilerin okul türlerine göre değer düzeylerinde ortaokul öğrencilerinin ortalaması ($\bar{x}$ =162,90) İmam-hatip ortaokulu ortalaması ise ($\bar{x}$ =159,02) olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin değer düzeyleri okul türüne göre (p=0,054; p>,05) anlamlı farklılık göstermemektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne eğitim durumlarına göre değer düzeylerinde farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan ANOVA testine ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.6’da sunulmuştur.

Tablo 4.6: Değer düzeylerinin öğrencilerin anne eğitim durumlarına göre değerlendirilmesi

	Anne Eğitim Durumu	n	$\bar{X}$	Ss	F/X ²	P
İnsani Değerler Ölçeği	Okuma-Yazma Bilmiyor	7	165,00	12,39	1,352	0,242
	İlkokul Terk	5	149,40	27,58		
	İlkokul Mezunu	128	159,14	19,55		
	Ortaokul Mezunu	81	162,59	15,50		
	Lise Mezunu	71	162,36	16,88		
	Üniversite Mezunu	23	165,95	14,59		

*p<0,05

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4.6’da yapılan Post Hoc testi bulgularına göre İnsani Değerler Ölçeğinden elde edilen ortalamalarında “okuma yazma bilmiyor” ortalaması ($\bar{x}$ =165,00), “ilkokul terk” ortalaması ($\bar{x}$ =149,40), “ilkokul mezunu” ortalaması ($\bar{x}$ =159,14), “Ortaokul mezunu” ortalaması ($\bar{x}$ =162,59), “lise mezunu” ortalaması ($\bar{x}$ =162,36), “Üniversite mezunu” ortalaması ise ($\bar{x}$ =165,95) olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin değer düzeylerinde anne eğitim seviyesine göre (p=0,242, p>,05) anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin baba eğitim durumlarına göre değer düzeylerinde farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan ANOVA testlerine ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.7’de sunulmuştur.

Tablo 4.7: Değer Düzeylerinin Öğrencilerin Baba Eğitim Durumlarına Göre Değerlendirilmesi

	Baba Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	ss	F/X ²	P
İnsani Değerler Ölçeği	Okuma-Yazma Bilmiyor	3	150,00	39,05	1,070	0,377
	İlkokul Terk	6	160,66	12,09		
	İlkokul Mezunu	78	158,85	17,62		
	Ortaokul Mezunu	61	162,81	16,71		
	Lise Mezunu	105	160,51	18,95		
	Üniversite Mezunu	62	164,46	15,68		

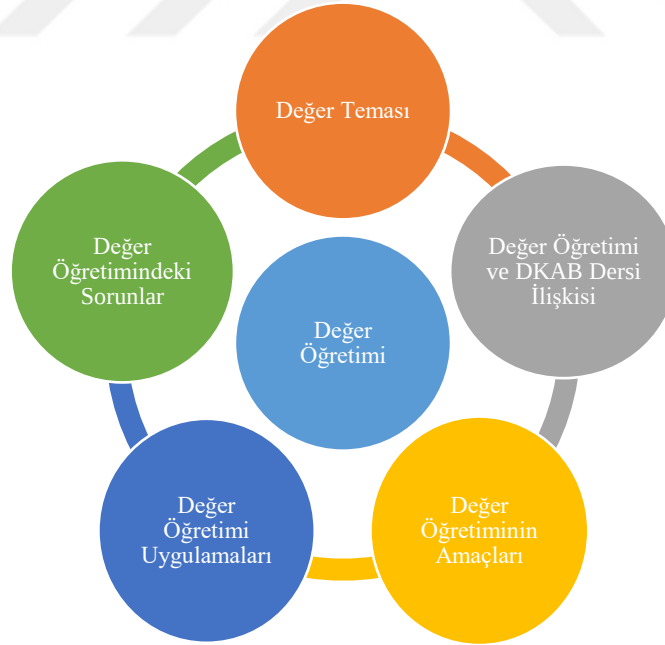
*p<0,05

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4.7’de yapılan Post Hoc testi bulgularına göre İnsani Değerler Ölçeği ortalamalarında “okuma yazma bilmiyor” ortalaması ($\bar{x}$ =150,00), “ilkokul terk” ortalaması ($\bar{x}$ =160,66), “İlkokul mezunu” ortalaması ($\bar{x}$ =158,85), “Ortaokul mezunu” ortalaması ($\bar{x}$ =162,81), “lise mezunu” ortalaması ($\bar{x}$ =160,51), “Üniversite mezunu” ortalaması ise ($\bar{x}$ =164,46) olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin değer düzeylerinde baba eğitim seviyesine göre ($p=0,377$; $p>,05$) anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Bu bölümde araştırmanın alt problemleri doğrultusunda görüşme formu sonucu elde edilen nitel veri bulgularına ve yorumlarına ait bilgiler yer almaktadır. Değer öğretimi ve Din Kültürü Ahlak bilgisi dersi arasındaki ilişkiyi ölçen bu araştırmada katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda bulgulara ulaşılmıştır. Ayrıntılı olarak görüşme sorularının analizlerine yer verilmesine rağmen elde edilen bulguların toplu bir şekilde ifade edilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Elde edilen bulgular aşağıda bulunan Şekil 4.1’de özetlenmiştir:

Şekil 4.1: Değer Öğretimi Temaları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.2 İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemini “Araştırmaya katılan öğretmenler değer kavramını nasıl tanımlamaktadır?” sorusu oluşturmaktadır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine değer kavramına dair görüşleri sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 4.8’de gösterilmiştir.

Tablo 4.8: Katılımcıların Değer Kavramına İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	F
Değer	Ahlaki Kurallar ve İlkeler	2
	Temel İnsani Değerler	2
	Önem, Kıymet	1
	Karakter ve Ahlak Eğitimi	1
	Birlik ve Beraberliği Sağlayan İlkeler	1
	Günlük Hayattaki Kurallar	1
	Kavrama Yüklenilen Anlam	1
	Gelenek ve Görenekler	1

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların değer kavramına yükledikleri anlamın farklılaştığı görülmektedir. Katılımcıların sırasıyla değer kavramını ahlaki kurallar ve ilkeler (2), temel insani değerler (2), önem-kıymet (1), birlik ve beraberlik (1), karakter ve ahlak eğitimi (1), günlük hayattaki kurallar (1), kavrama yüklenilen anlam (1), gelenek ve görenekler (1) olarak tanımladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların değer kavramına ilişkin görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Değer bizim bir şeye verdiğimiz önem, kıymet olarak tanımlanabilir.” K1

“Değer kavramı bireyi ve toplumu birbirine bağlayan onlara maddi ve manevi anlamlar katan. Toplumu birbirine kenetleyen ahlaki kurallar bütünüdür.” K3

“Değer kavramı insanı insan yapan unsurlardır. Kültürümüzün, inancımızın davranışa dönüşmesidir. Karakter ve ahlak eğitimidir.” K4

“Değer kavramı İslam’ın evrensel ahlak ilkeleri olarak tanımlıyorum. Misavirperverlik, komşuluk, anne-babaya saygı bir değerdir. Diğer dinlerin de kabul ettiği ahlaki ilkeleri değer olarak kabul ediyorum.” K5

“Değer kavramı insanlardan tarfından benimsenmiş geçmişten günümüze kadar gelmiş ve kabul görmüş gelenek göreneklerdir diye düşünüyorum.” K10

İkinci alt probleme yönelik bulgular incelendiğinde katılımcıların değer kavramını ahlak ve insani değerlerle ilişkilendirdiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte katılımcıların gelenek ve görenek ile günlük davranış kalıplarını değer kavramıyla ilişkilendirdiği sonucuna da ulaşılmıştır.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemini “Araştırmaya katılan öğretmenler değer öğretimi ile ilköğretim DKAB dersi arasındaki ilişkiyi nasıl görmektedirler?” sorusu oluşturmaktadır.

Katılımcılara değer öğretimi ve DKAB dersi arasındaki ilişkiye dair görüşleri sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 4.9’da gösterilmiştir.

Tablo 4.9: Katılımcıların Değer Öğretimi ve Din Kültürü Ahlak Bilgisi Dersi Arasındaki İlişkiye Dair Görüşleri

Tema	Kodlar	F
Değer Öğretimi ve DKAB Dersi İlişkisi	Ahlaki kuralların öğretimini sağlar.	4
	Değerlerin hayata geçirilmesini sağlar.	3
	Değerlerin önemine vurgu yapar.	2
	Huzurlu ve mutlu yaşamayı sağlar.	1

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların değer öğretimi ve Din Kültürü Ahlak Bilgisi dersi arasındaki ilişkiye dair görüşleri incelendiğinde sırasıyla ahlaki kuralların öğretimini sağlaması (4), değerlerin hayata geçirilmesine katkıda bulunması (3), değerlerin önemine vurgu yapması (2) ve huzurlu ve mutlu yaşamayı sağlaması (1) açısından öneminin bulunduğu dair sonuçlar ortaya çıkmıştır. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Toplumda daha ideal yaşayabilmek ve dini anlamda Allah’ın rızasını kazanmak ve daha huzurlu ve mutlu yaşayabilmek için önemlidir.” K1

“Dersin adından anlaşılacağı üzere ahlak eğitimi de yer alır. İslam güzel ahlaktır hadisinden de anlaşılacağı üzere din ve değerler arasında ilişki vardır. Bu açıdan değerlerin aktarılmasında DKAB dersi önemlidir.” K4

“Dersin adında da geçen dinin yanında ahlakıda öğretiyoruz. Bizler öğretmen olarak bu bilgiye sahip olmalıyız. Dinimizde de bu gerekli ve bu değerleri öğrenci kazanmalı hem eğitimin amacını gerçekleştirmek için hemde toplum için gelecek nesiller için değer eğitimi gerekli.” K6

“Değerleri öğrencilere verirken sadece bir kavram olarak öğrenmelerini istemedim. Değerleri hayatlarına uygulamalarını kullanabilmelerini ve davranışa dönüştürmelerini istedim.” K7

“Değer eğitiminin sadece DKAB dersi ile sınırlı kalmaması gerektiğini düşünüyorum. Diğer öğretmenlerinde bu değerlere önem vermesi gerekir. Değer eğitimi denilince akla ilk din geliyor. Bundan dolayı DKAB derslerine ve öğretmenlerine daha çok iş düşer.” K9

Üçüncü alt probleme yönelik bulgular incelendiğinde katılımcıların değer öğretimini ahlaki kuralların öğretimi olarak gördükleri tespit edilmiştir. Buna ek olarak değerlerin hayata geçirilmesi ve değerlerin önemine vurgu yapması açısından da DKAB dersinin önemine vurgu yapıldığını söylemek mümkündür.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemini “Araştırmaya katılan öğretmenlere göre değer öğretiminin amaçları nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır. Katılımcılara değer öğretiminin amaçlarına dair görüşleri sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 4.10’da gösterilmiştir.

Tablo 4.10: Katılımcıların Değer Öğretiminin Amaçlarına İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	F
Değer Öğretiminin Amaçları	Ahlaki değerleri kazandırmak	5
	Değerleri hayata uygulamasını sağlamak	4
	Topluma faydalı ve iyi bir insan yetiştirmek	4
	Allah ve resulünün razı olduğu bir insan yetiştirmek	1

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların değer öğretiminin amaçlarına ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde sırasıyla ahlaki değerleri kazandırma (5), değerleri hayata uygulamasını sağlama (4), topluma faydalı ve iyi insanlar yetiştirme (4) ve Allah ve Resulü’nün razı olduğu insanlar yetiştirme (1) amaçlarının bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Ahlaki değerleri öğrencilerimize vermek ve merhamet, sevgiyi öğrencilerimize kazandırmak için. Ahlaki anlamda öğrencilerin değerlere ihtiyacı var. Toplum olarak ve insan olarak değerlere ihtiyacımız olduğu için.” K1

“Tüm insani değerlerin kapsamlı şekilde öğrencilere aktarılmasını hedefliyorum ve öğrencilerin topluma faydalı bireyler olarak yetişmesini amaçlıyorum.” K4

“Asıl amacım Allah ve resulünün razı olduğu bir insan yetiştirmek. İslamın ahlak ilkeleri yani değerler olmadığı zaman İslamı et ile kemikten ayırmış olursunuz. Değerleri anlatarak iyi bir insan yani kendisine, topluma ve çevreye karşı iyi bir insan yetiştirmek asıl amacımız.” K5

“Değerleri öğrencilere verirken sadece bir kavram olarak öğrenmelerini istemedim. Değerleri hayatlarına uygulamalarını kullanabilmelerini ve davranışa dönüştürmelerini istedim.” K7

“DKAB öğretmeni olarak bu değerlere sahip olmamız gerek. Çalışmalarında dersle birlikte ahlaki değerleri örnek olaylar üzerinden anlatıp öğrencilerin değerlerin farkına varmalarını hedefliyorum.” K9

Dördüncü alt probleme yönelik bulgular incelendiğinde katılımcıların değer öğretiminin ahlaki değerleri kazandırmada etkili olduğunu ve değerlerin hayata uygulanmasında etkili olduğunu düşündüğünü söylemek mümkündür. Değer öğretimi katılımcılara göre değerlerin hayata işlenmesine büyük oranda etkilidir.

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemini “Araştırmaya katılan öğretmenlere göre değer öğretimini gerçekleştiren öğretmenlerde bulunması gereken özellikler nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır. Katılımcılara değer öğretimi veren öğretmenlerde bulunması gereken özelliklere dair görüşleri sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 4.11’de gösterilmiştir.

Tablo 4.11: Katılımcıların Öğretmenlerin Özelliklerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Öğretmenlerin Özellikleri	Rol model olması	5
	Dini değerler konusunda ne yaptığını bilmesi	4
	Alan bilgisinin bulunması	4
	Ahlaki değerleri özümsemesi	2
	İnsan ilişkilerinin iyi olması	1
	Güler yüzlü olması	1
	Adil olması	1
	Vicdan sahibi olması	1
	Öğrenci merkezli olması	1
	Gönüllü olması	1

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların değer öğretiminde yer alan öğretmenlerde sahip olması gereken özelliklere ait görüşleri alınmıştır. Katılımcılar sırasıyla rol model olma (5), alan bilgisinin bulunması (4), dini değerler konusunda davranışlarını bilmesi (4), ahlaki değerleri özümsemesi (2), gönüllü olması (1), insan ilişkilerinin iyi olması (1), güler yüzlü olması (1), adil olması (1), vicdan sahibi olması (1) ve

öğrenci merkezli olması (1) görüşlerinin yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Değer eğitimi konusunda bilgi herkeste var. Yalan söylemenin kötü olduğunu herkes biliyor asıl önemli olan bilgiyi davranışa ne kadar uyguladığımız. DKAB öğretmeninin öğrencilere değerler konusunda örnek rol model olması gerekir.” K9

“Konuya ait bilgi birikiminin alan bilgisinin olması gerekir. Değerleri kavram olarak anlatması yeterli değildir bunu davranışları ile kişilik ve karakteri ile örnek olması gerekir.” K7

“Öncelikler öğretmenlere temel beceri üniversitede verilmekte. Öğretmenlerde bu konuda özellikle bu değerleri benimseyen bir kişilik ve karaktere sahip olmalı. Öğretmen bu konuda bilgi sahibi olmalı ve model olarakta bunu davranışlarında göstermeli okul içinde ve dışında bu davranışları göstermeli.” K6

“İlk olarak öğretmenin örnek alacağı kişi sevgili peygamberimizdir. Bir öğretmen olarak Allah resulünün meslektaşınız. Bizlerde peygamberde olan üstün ahlaki özellikleri kazanmaya çalışmalıyız. Peygamberdeki olan ahlaki özellikler bizde de olursa öğrenciye daha rahat yaklaşırsınız.” K5

“Alan bilgisinin olması gerekir. Öğrencinin sorularına yeterli cevap vermesi gerekir. İnsan ilişkilerinde iyi olması gerekir ve kendi hayatında bunu geçirdikten sonra rol model olması gerekiyor.” K2

Beşinci alt probleme ilişkin değerlendirme yapıldığında katılımcıların öğretmenlerde rol model olma becerileri önemsediklerini söylemek mümkündür. Rol model olma durumu öğretmenliğin özünde yer alması gereken bir beceri olarak görülmektedir. Buna ek olarak katılımcıların alan bilgisinin bulunması ve dini değerler konusundaki davranışların bilincinde bulunma konularını da öğretmenliğin önemli özelliklerinden saydığı görülmektedir.

4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemini “Araştırmaya katılan öğretmenlerin değer öğretimi için gerçekleştirdikleri uygulamalar nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır. Sorular üzerinden oluşturulan temalar Şekil 4.2’de verilmiştir.

Şekil 4.2: Öğretmenlerin Değer Öğretimi Uygulamalar Teması

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılara değer öğretimindeki uygulamaları sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 4.12’de gösterilmiştir.

Tablo 4.12: Değer Öğretimi Uygulamaları

Tema	Kodlar	F
Öğrenci Tanıma	İletişim Kurma	6
	Öğrencileri Ciddiye Alma	3
Uygulamaları	Oyun Aktiviteleri Gerçekleştirme	2
	Veliler ile İletişim Kurma	1
Ders Öncesi Hazırlık	Etkinlik, videoları araştırma	4
	Örnekler hazırlama	4
	Hadis ve meal tarama	3
	Dikkat çekecek sorular hazırlama	2
İzlenen Yol (Ders içi etkinlik)	Akıllı tahta kullanma	5
	Hadis ve ayetleri kullanma	3
	Peygamberin hayatından örnek verme	3
	Oyun ve etkinlikler hazırlama	2
	Çocuklarla işbirliği yapma	1
Kullanılan Araç Gereçler	Akıllı Tahta ve Bilgisayar	8
	Video ve etkinlikler	6
	Okuma Kitapları	3
	Kur'an-ı Kerim Meali ve Hadis Kitabı	3
Ders Dışı Etkinlikler	Etkinlik düzenlemiyorum.	3
	Camii ziyaretleri	2
	Doğayı koruma	2
	Ramazan ayında paylaşma etkinlikleri yapma	1
	Okullar arası yardımlaşma etkinliği düzenleme	1
	Spor karşılaşmaları	1
	Pano çalışması	1
	Huzurevi ziyareti	1
	Yapılan iyilikleri kağıda yazma	1
Sınıf Kuralları	Öğrenciyle beraber karar verme	8
	Sert tepki göstermeme	5
	Empatiye başvurma	2
	Velilerle görüşme	1
Yapılan İşbirlikleri	Diğer Branş Öğretmenleri	9
	Aile (Veli)	5
	Zümre arkadaşları	3
	Dini Eğitim Kurumları	2
	Okul İdaresi	2
	Milli Eğitim Müdürlüğü	1
	Vakıflar	1
	Gözlem	8
Ölçme ve Değerlendirme	Sözlü notu	1
	Kanaat notu	1
	Yazılı sınavlar	1
	Konu sonunda test yapma	1

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların değer öğretiminde öğrencileri tanımak için gerçekleştirdikleri uygulamalar sorulduğunda sırasıyla iletişim kurma (6), öğrencileri ciddiye alma (3), oyun aktiviteleri gerçekleştirme (2) ve velilerle iletişim kurma (1) yöntemlerini tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Öğrencilerin kendilerini rahat ifade edebilecekleri bir ortam sağlıyorum. Öğrencilerin sınıf içi davranışlarını izliyorum. Arkadaş ilişkilerini izliyor ve veliler ile iletişim halinde oluyorum.” K4

“Sınıf içerisinde öğrenciyi tanımak amaçlı nereli olduğu, aile yapısı gibi sorular sorarak tanımaya çalışıyorum. Öğrenciye değer eğitimi açısından kendimize yaklaştırırsak onu daha rahat tanırız diye düşünüyorum.” K5

“Değer eğitimi konusunda bir öğrencinin bu değere sahip olup olmamasını öğrenmek yazılı şekilde öğrenebileceğimiz ve tespit edeceğimiz bir şey değil. Daha çok gözlemleyerek ve konuşarak öğrencileri tanımayı amaçlıyorum.” K6

“Öğrencilerin olaylar karşısında verdiği tepkileri gözlemliyorum. Değerler hakkında öğrencilerin fikirlerini alarak onları tanımaya çalışıyorum.” K8

“Öğrencinin yaşadığı çevreyi, aile yapısını, ailenin medeni durumunu, arkadaş çevresine bakarak öğrencileri tanımaya çalışıyorum. Sadece ders içinde değil okul dışındada öğrencilerle iletişim halinde olurum.” K9

Katılımcıların büyük çoğunluğunun öğrencileri tanıma konusunda onlarla iletişim kurarak tanıma yöntemini tercih ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum öğrenci tanımada öğrenci ile samimi ve birebir iletişimin tercih edilmesinin doğru olacağı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmanın altıncı alt probleminde analizi yapılan bir diğer konu öğretmenlerin ders öncesi hazırlıklarının tespit edilmesidir. Katılımcıların ders öncesinde sırasıyla etkinlik, videoları araştırma (4), örnekler hazırlama (4), hadis ve meal tarama (3) ve dikkat çekici sorular hazırlama (2) hazırlıklarını yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların konu hakkındaki görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Değerlerle ilgili hadis ve meal taramaları yaparım. Bu konularla ilgili bazı derslerde etkinlik ve materyaller hazırlarım.” K1

“Anlatacağım konunun, kazanımın içinde verilecek değerlere bakıyorum. Bu konuda hangi etkinlik, video ya da oyun etkinlikleri var araştırıp hazırlık yaparak derse gidiyorum.” K2

“Ders öncesi konuya göre ve değere göre materyaller hazırlıyorum. Güdüleme amacıyla dikkat çekecek sorular hazırlıyorum. Değerler ile ilgili örnek olaylar hazırlayıp derste öğrencilere sunuyorum.” K4

“İlk olarak öğretmenin örnek alacağı kişi sevgili peygamberimizdir. Bir öğretmen olarak Allah resulünün meslektaşınız. Bizlerde de peygamberde olan üstün ahlakiözellikleri kazanmaya çalışmalıyız. Peygamberdeki olan ahlaki özellikler bizde de olursa öğrenciye daha rahat yaklaşırsınız.” K5

“Ders öncesi işleyeceğim değer konusuna bakarım. Değer ile ilgili peygamberimizin hayatından örnek olaylar bulurum. Örnek hadisler seçerim ve günlük hayattan örnekler belirleyerek derse hazırlanırım.” K9

Katılımcıların ders öncesi hazırlıklarında çoğunlukla örneklere ve hadis-meallere başvuruda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda öğretmenlerin değer öğretiminde var olan kaynaklara başvurduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmada değer öğretimi uygulamaları belirlemek adına araştırılan bir diğer konu öğretmenlerin bu konuda izledikleri yoldur. Katılımcıların değer öğretiminde izledikleri yollar sırasıyla akıllı tahtayı kullanma (5), hadis ve ayetleri kullanma (3), Peygamber hayatından örnekler verme (3), oyun ve etkinlikler hazırlama (2) ve çocuklarla işbirliği yapma (1) yollarını tercih ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Materyal kullanıyorum akıllı tahta ve peygamberin hayatından örnekler, hadis ve ayetler ışığında anlatırım. Bir konuyu anlatırken dinde ki yaptırımını anlatmak için ayet ve hadisleri kullanırım. Peygamberimizin o konu hakkındaki tutumunu aktarırım.” K1

“Tarihten yaşanan olaylara ilişkin videolar izleyerek olumlu ve olumsuz yönlerini aktararak öğrencinin değer kazanımını hedefliyoruz.” K3

“Kur’an-ı Kerimden ayetler seçerek bu konular hakkında ayetleri sınıfta okumak. Peygamberimizin hayatından ve sahabe hayatlarından değerlerle ilgili örnekler anlatıyorum. Öğrenciler bu şekilde anlatılan hikayelerden ve ayetlerden daha çok etkileniyor. Bu etkinliği yaparken gerçek olayları anlatmaya dikkat ediyorum. Bu etkinlik öğrenciyi olumlu yönde etkiliyor diye düşünüyorum.” K5

“Bu derste gönüle dokunma hissetmek ve hissettirmek geliyor. Öğrenciye örnek olmak gerekiyor. Öğrencilerle hazırlık aşamasında yaptığım örnek olaylar, hikayeler üzerinden dersi anlatıp kalıcı bir öğrenme gerçekleşmesini sağlıyorum.” K6

“Öğrencilerin değerler konusunda uygulamalı etkinlikler yapmalarını sağlayarak duyarlılıklarını arttırmaya çalışıyorum. Yaşayarak öğrencilerin değerleri benimsemelerini sağlıyorum.” K10

Katılımcıların değer öğretimi konusunda teknolojiye başvurdıkları ve geçmişteki var olan kaynakları kullandıklarını söylemek mümkündür. Buna ek olarak çocuklarla gerçekleştirilecek oyunların da değer öğretiminde izlenilen bir yol olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada değer öğretimi uygulamalarını belirlemek adına araştırılan bir diğer konu ders dışı etkinliklerdir. Bu konuda dağılımın fazla olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların ders dışı etkinliklerde sırasıyla camii ziyaretleri (2), doğayı koruma (2), yapılan iyilikleri kağıtlara yazma (1), Ramazan ayında paylaşım etkinlikleri düzenleme (1), okullar arası yardımlaşma etkinliği düzenleme (1), spor karşılaşmaları (1), huzurevi ziyareti (1), pano çalışması (1)

gibi etkinlikler düzenlediği tespit edilmiştir. Katılımcıların üç tanesi ise ders dışı etkinlik gerçekleştirmediğini belirtmiştir. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Değer eğitimi ile ilgili etkinlik düzenlerim. Günün ayetini ve hadisi öğrencilerin tahtaya yazması, ahlaki değerlerle ilgili öğrencilerin hadisleri yazıp dağıtmalarını isterim. Her öğrencinin yaptıkları iyilikleri kağıtlara yazmalarını ve bunun onlara ne hissettirdiğini yazmaları. Manevi değerlerimizi hissetmeleri için camii ziyareti etkinlikleri yaparım.” K1

“Ramazan ayında özellikle yardımseverlik, paylaşma konularında etkinlikler yaparız. Çevreyi koruma, doğayı koruma konularında etkinlikler yapıyoruz.” K2

“Okullar arasında yardımlaşma etkinliği düzenledik ve öğrencilerin ellerinden geldiği kadar yardım yapmalarını sağlayarak yardımlaşma ve paylaşma değerini uygulamaya geçirmelerini sağladık.” K4

“Ders dışı etkinlik olarak spor karşılaşmaları, öğrencilerle okul dışında sohbet etkinlikleri düzenliyoruz. Bu gibi etkinliklerde öğrenci öğretmeniyle sohbet ettiği için öğretmenini örnek almaya çalışıyor ve öğretmenin kendisine değer verdiğini hissediyor.” K5

“Ders dışı etkinlik şu ana kadar düzenlemedim ama ileriki zamanda düzenlemeyi düşündüğüm bazı etkinlikler var.” K9

Katılımcıların değer eğitimi konusunda farklı etkinliklere başvurduğunu söylemek mümkündür. Bu konuda farklı etkinliklerde farklı dağılımların bulunması öğretmenlerin izledikleri yoldan kaynaklanmaktadır. Katılımcılar içinden belirli sayıdaki öğretmenin ise daha önce etkinlik gerçekleştirmediği görülmüştür.

Araştırma kapsamında değer öğretimindeki uygulamaları tespit etmek adına araştırılan bir diğer araştırma konusu kullanılan araç ve gereçlerdir. Katılımcıların sırasıyla akıllı tahta ve bilgisayar (8), video ve etkinlikler (6), Kur'an-ı Kerim meali ve hadis kitapları (3) ve okuma kitapları (3) materyallerini kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Kur'an meali kullanıyorum. Her ders için değerler ile ilgili bir meal belirliyor ve konuşuyoruz. Peygamberin örnek davranışlarını ve güncel olarak bilim insanların kişiliklerine ve çalışmalarına yer veriyoruz.” K2

“Ders kitabı, akıllı tahta, video, değer tanımlarını yapıp öğrencilerin konu hakkında örnek olaylar sunmaları sonrasında videolarla ve etkinliklerle pekişmesini sağlıyorum.” K4

“Derste en çok video ve sunum örnekleri kullanıyorum. Herhangi bir değerle ilgili video seçiyorum ve derste öğrencilerle izliyoruz. EBA üzerinden etkinliklerden yararlanıyorum.” K5

“Oyun materyalleri, video, sunum ve akıllı tahta kullanıyorum.” K7

“Akıllı tahta kullanıyorum. Oyun materyalleri kullanıyorum.” K9

Katılımcıların kullanılan materyallerde en çok teknolojiye başvurduklarını söylemek mümkündür. Bu durum katılımcıların teknolojiyi kullanmaya yatkın olduklarını göstermektedir. Buna ek olarak var olan kaynakların kullanımı da bir başka yöntem olarak kullanılmaktadır.

Araştırmada değer öğretimi konusunda dikkat edilen bir diğer konu sınıf kurallarının belirlenmesidir. Katılımcıların sınıf kurallarını belirlerken sırasıyla öğrenciyle beraber karar verme (8), sert tepki göstermeme (5), empatiye başvurma (2) ve velilerle görüşme (1) yöntemlerini kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Öğrencilerle ilişkim güzeldir. Onların istenmeyen davranışlarında sert tepki göstermeden davranışı istemediğimi açıklıyorum. Bunu empati yoluyla düşünmelerini çalışıyorum. Öğrenciler benimle saygı çerçevesinde paylaşım yapabilirler. Sınıf kurallarını öğrencilere danışarak ve fikirlerini alarak belirleriz.” K1

“Sınıf kurallarını öğrencilerle belirlerim. Öğrencileri rahatsız eden davranışları belirledik ve öğrencilerin de istekleri doğrultusunda beraber belirledik. Öğrencilerle ilişki de ise öğrencilerin ilgi alanlarını dahil ederek iletişim kuruyorum. Sınıfta sorun yaratan öğrenciyi kırmadan, ders dışında birebir konuşarak bu davranıştan rahatsız olduğumu belirtiyorum.” K2

“Sınıf kurallarını öğrencilerle beraber belirliyoruz çünkü beraber belirlenen kurallara daha çok uyum sağlıyorlar. İstenmeyen davranışı sınıfta herkesin içinde değil de bireysel görüşerek çözmeye çalışıyoruz. Öğrencinin yaptığı davranışın yanlış olduğunu anlatarak çözmeye çalışırız. Gerekğinde veliler ile görüşme sağlıyoruz.” K3

“Sınıf kurallarını öğrencilerle beraber belirliyoruz. Sorumluluklarının farkına varmalarını ve empati kurmalarını sağlıyorum. Ders içinde istenmeyen davranışı anlatıp isim vermeden yapılan davranışın doğru olmadığını vurguluyorum. Gerekirse bireysel görüşüp davranışın sebebini öğrenmeye çalışırım. Öğrencilerle ilişkilerim güzeldir. Öğrencinin çekinmeden yanıma gelmesi ve benimle konuşmasını sağlarım. Öğrenci merkezli bir iletişim kurmaya çalışıyorum.” K4

“Öğretmen olarak tüm sınıftaki öğrencilerle iletişim kurmaya çalışıyorum. Öğrencilerin yaramazı, çalışkanı ve sessizini ayırmadan tüm öğrencilerle konuşarak öğrenciyle ilgilenmeye çalışırım. Sınıfta huzuru bozan öğrencilerin yer değişikliği yaparak dersin huzurunu bozmalarını engelliyor ve başarılı oluyorum.” K5

“Sınıf kurallarını öğrencilerin benimsemesi için, öğrencilerin sınıf yaşam alanı olduğu için kuralları beraber belirliyorum. İstenmeyen davranışı sınıf içerisinde isim vererek uyarmak yerine bireysel olarak sınıf dışında uyarıyorum. Öğrencilerle ilişkilerim iyi. DKAB öğretmeni olduğumuz için öğrencilerin DKAB öğretmenlerine daha çok değer verdiğini gördüm bu nedenle genellikle öğrenciler ilişkilerim iyidir.” K8

Katılımcıların sınıf kurallarını belirlemede yoğunluklu olarak öğrencilerin görüşlerini aldığı görülmektedir. Bu durum öğretmenlerin öğrencilerle iletişimi önemsediklerini göstermektedir. Buna ek olarak sert tepki vermeme ve empati kullanımı da önemli unsurlar arasında yer almaktadır.

Araştırmada değer öğretimi uygulamalarını belirlemede tespit edilmesi istenen bir diğer konu değer öğretiminde yapılan işbirlikleridir. Katılımcıların sırasıyla diğer branş öğretmenlerine başvurma (9), velilere başvurma (5), zümre arkadaşlarına başvurma (3), okul idaresi ve dini eğitim kurumlarına başvurma (2), MEB ve vakıflara başvurma (1) kanallarına başvurduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Değer öğretiminde projeler yürütüyoruz bunları milli eğitim müdürlüğü ve vakıflar aracılığı ile yapıyoruz. Vakıflar aracılığı ile konferanslar düzenliyoruz.” K1

“Okuldaki diğer branş öğretmenleri ile işbirliği yapıyorum. Değer öğretimi her ne kadar daha çok DKAB dersinde olsada diğer Sosyal b. Dersi gibi derslerde vatanseverlik, adalet gibi konuların aktarılmasında işbirliğinin önemli olduğunu düşünüyorum.” K4

“Öncelikle bir öğretmenin ilk olarak kendi zümre arkadaşları yani DKAB öğretmenleri ile işbirliği yapması gerektiğini düşünüyorum. Farklı öğretmenlerin fikirleri ile istişare edilmelidir. Değerler eğitimi alanında konunun uzmanını davet ederek öğrencilere sunum, seminer yaparım. Öğrencilerin tv de gördüğü kişileri karşılarında görmeleri konuyu daha iyi benimsemelerini sağlıyor.” K5

“Eğitim bir bütün okulu ailesi velisi ve öğrencisiyle bir bütündür. Diğer branş öğretmenleri ile de işbirliği içerisinde olmak ve ortak bir davranış sergilemek gerekiyor. Diğer derslerde de aynı değerleri kazandırmaya yönelik işbirliği içerisinde olmak gerekiyor.” K6

“DKAB öğretmenleri ile ve diğer branş öğretmenleri ile işbirliği yapıyorum. Veliler ile işbirliği yapmaya çalışıyorum.” K10

Katılımcıların değer öğretiminde diğer branşlarda yer alan öğretmenlere başvurması değer öğretiminin birden fazla koldan öğretilmesinin amaçlandığını göstermektedir. Buna ek olarak velilerin de değer öğretime dahil edilmesi okul dışı değer öğretiminin de hedeflendiğini göstermektedir.

Araştırmada değer öğretimi uygulamalarını belirlerken araştırılması istenen bir diğer konu ölçme ve değerlendirme sistemidir. Katılımcıların çoğunun gözlem yöntemiyle değer öğretimi değerlendirdiği tespit edilmiştir. Buna ek olarak yazılı sınav (1), sözlü sınav (1), kanaat notu (1) ve konu sonunda test yapma (1) gibi değerlendirme yöntemlerine de başvurulmuştur. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Gözlem yaparak kazanımı öğrenmiş mi diyerek zamanla gözlemleyerek değerlendiriyorum. Pekiştiriciler vererek öğrenciyi tebrik ederek ve ödüllendirerek yapıyorum. Belge bazlı ölçme değerlendirme yapmıyorum.” K2

“Konu sonunda test, boşluk doldurma gibi etkinliklerle ölçme değerlendirme gerçekleştiriyorum.” K3

“Ölçme ve değerlendirmeyi yazılı ölçme sistemine indirgememek gerekir. Belirli ölçütlerle sözlü ya da yazılı olarak değerlendirmek her zaman doğru sonuç vermiyor. Genellikle öğrencilerimi yıl içerisinde gözlemleyerek değerlendirmeye çalışıyorum.” K6

“Manevi değerleri sınavla ölçmeyi doğru bulmuyorum. Öğrencilerin değerleri davranışa dönüştürmelerini ve hayatlarına uygulamalarını yeterli görüyorum. Gözlemleyerek değerlendirmeye çalışıyorum.” K7

“Öğrencilerin davranışlarını gözlemleyerek, tenefüslerde öğretmen yokken nasıl davranıyor sene başı ve sene sonu davranış değişikliği kıyaslaması yaparak değerlendirmeye çalışıyorum.” K8

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde değer öğretiminin ölçülmesinde gözlemin büyük oranda tercih edildiği; değer öğretimi davranışlarının gözlem yoluyla tespit edilebileceğini düşündüklerini söylemek mümkündür.

4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın yedinci alt problemini “Araştırmaya katılan öğretmenlerin değer öğretiminde karşılaştıkları sorunlar nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır.

Katılımcılara değer öğretiminde karşılaşılan sorunlara dair görüşleri sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 4.13’de gösterilmiştir.

Tablo 4.13: Değer Öğretimindeki Sorunlara İlişkin Görüşler

Tema	Kodlar	F
Değer Öğretimindeki Sorunlar	Teknolojinin olumsuz etkisi	5
	Öğrencinin değerleri bildiğini var sayması	2
	Değerlerin zaman içinde davranışa dönüşmesi	1
	Öğrencinin sorgulayıcı olması	1
	Yanlış rol model davranışları	1
	Maddi boyutlara yönelmenin artması	1
	Bilgi kirliliğinin artması	1

Katılımcıların değer öğretimindeki sorunlarına ilişkin görüşlerine bakıldığında değer öğretiminde görülen sorunlar sırasıyla teknolojinin olumsuz etkisi (5), öğrencinin değerleri bildiğini var sayması (2), maddi boyutlarına

yönelmenin artması (1), bilgi kirliliğinin artması (1), değerlerin zaman içinde davranışa dönüşmesi (1), öğrencinin sorgulayıcı olması (1), yanlış rol model davranışlarının bulunması (1) sonuçlarına ulaşılmıştır. Katılımcıların değer öğretimindeki sorunlara ilişkin görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Toplum ve çağ olarak manevi değerlerden ziyade maddi boyuta insanlığın gittiğini düşündüğüm için din eğitimi ve değer eğitimi açısından bu gidişat bizi zorluyor. Hayatın merkezine koydukları şeyi öğrencilere sorduğumda çocuklar toplumun çocuğa verdiği rolü benimsiyor. Bu rolde meslek sahibi olma bir işe girme gibi şeyler. Yaşam merkezimize yanlış şeylerin koyulduğu manevi değerlerden uzaklaşıldığını düşündüğüm için bu durum bizi zorluyor. Teknolojinin ve sosyal medyanın yanlış kullanılması manevi değerlerin aktarılmasında yaşanan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.” K1

“Teknoloji çağındayız ve çok çabuk bilgiye ulaşıyor. Bilgi kirliliği bir sorun oluşturuyor. Teknolojinin doğru kullanılmamasından kaynaklı değer kazanımı zorlaşıyor.” K2

“Öğrencilerin alıcıları çok çeşitli. Öğrenci youtube, internet, sosyal medya gibi bir çok teknolojik alanı kullanıyor. Öğrenci çok çabuk bu alıcılardan olumsuz olarak etkileniyor. Öğrencilerin kullandığı sosyal medya ve teknolojik gelişimler bizi en çok etkileyen sorun olarak karşımıza çıkıyor.” K5

“Teknoloji karşımıza çıkan sorunlardan biridir. Teknoloji her gün geliyor ve teknolojiye doğru olarak ayak uydurmamız yani bilinçli olarak ayak uydurmamız gerekiyor. Öğrencilerimizin gelişen teknolojinin zararları konusunda olumsuz etkilenmemeleri için velilerle görüşmeler yapmalıyız.” K6

Yedinci alt probleme ilişkin görüşler değerlendirildiğinde günümüz dünyasında teknoloji kullanımının öğrencilere değerler öğretiminde engel olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak öğrencilerin değerleri bildiklerini var saymaları da değerler öğretiminde bir engel oluşturmaktadır.

SONUÇ

Araştırmanın bu bölümünde Bolu Gerede ve Dörtdivan İlçelerindeki ortaokul ve imam hatip oartaokullarda öğretim gören 5., 6., 7. ve 8. sınıfta olan 315 öğrenciye İDÖ ile DKAB dersinde verilen değerlere ilişkin görüşleri ve MEB'e bağlı okullarda görev yapan 10 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni ile Öğretmen Görüşme Formu uygulanarak DKAB dersi değer eğitimine ilişkin görüşlerinden elde edilen verilerin sonuçlarına yer verilmektedir. DKAB dersindeki değer eğitimine ilişkin öğretmen görüşlerinin ve öğrenci değer düzeylerinin değerlendirildiği araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre DKAB dersindeki değerler eğitimi düzeylerine bakıldığında İnsani Değer Ölçeği ortalamalarına göre anlamlı bir fark bulunmaktadır. Kız öğrencilerin ortalamalarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Alanda yapılan benzer çalışma sonuçlarına göre Barteve (2017)'in araştırmasında öğrencilerin değer düzeyinin cinsiyete göre farklılık durumu incelendiğinde; cinsiyet değişkeninde anlamlı bir farklılık olduğu ve kız öğrenciler lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nalçacı (2016)'nın çalışmasında da öğrencilerin değer düzeylerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği ve farklılığın kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin sınıflarına göre değer düzeylerine bakıldığında İDÖ sınıflara göre anlamlı farklılık bulunmaktadır. İnsani Değerler Ölçeğinde 5. sınıf grubunun ortalamasının 7. sınıf ve 8. sınıf grubunun ortalamasından daha yüksek olduğu, 6. sınıf grubunun ortalamasının 8. sınıf grubunun ortalamasından daha yüksek olduğu görülmüştür. Alanda yapılan benzer çalışmalardan Tekin (2016)'in araştırmasında sınıf düzeyine göre öğrencilerin değer düzeyleri incelendiğinde; 8. sınıf öğrencilerinin ortalamalarının 7. sınıf öğrencilerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin okul türlerine göre değer düzeyleri incelendiğinde İnsani Değerler Ölçeğinde okul türlerine göre anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Alanda yapılan benzer çalışmalardan Göksu (2018)'nin çalışmasında devlet okulları ile İmam-Hatip okulları arasında değer eğitimine ilişkin öğrenci görüşleri

incelendiğinde; iki okul türünde öğretim gören öğrencilerin değerler ile ilgili ortak tanımlar yaptıkları, öğrencilerin değer isimlerini sayma konusunda her iki okul türündeki öğrencilerinde başarılı olduğu ve anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin anne eğitim durumlarına göre değer düzeyleri değerlendirildiğinde anlamlı fark bulunmamaktadır. Alanda yapılan benzer çalışmalardan Barteve (2017)'in anne eğitim durumuna göre öğrenci değer düzeylerine bakıldığında; insani değerler ölçeğinde yer alan değerlere göre anne eğitim seviyesinde anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Keskin (2008)'in araştırmasında ise anne eğitim durumunun değer düzeyinde anlamlı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin baba eğitim durumlarına göre değer düzeyleri değerlendirildiğinde anlamlı fark bulunmamaktadır. Yapılan benzer çalışmalar incelendiğinde Barteve (2017)'in çalışmasında baba eğitim durumuna göre değer düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Nalçacı (2016)'nın çalışmasında, baba eğitim durumuna göre öğrenci değer düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Keskin (2008)'in araştırmasında ise baba eğitim durumunun değer düzeyinde anlamlı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmenlerin “Değer” kavramına ilişkin tanımlar incelendiğinde genel olarak tanımlamalarında değeri, toplumun benimsediği temel insani değerler, ahlaki ilke ve kurallar olarak tanımladıkları görülmektedir. Öğretmenlerin değer kavramını tanımlarken, bir kavrama yüklenen anlam, toplumda birlik ve beraberliği sağlayan ilkeler, gelenek ve göreneklerimiz, önem, kıymet gibi anlamlar da yükledikleri görülmektedir. Literatürde yapılan benzer çalışmalar incelendiğinde Batmaz ve Erdoğan (2019)'ın çalışmasındaki değer tanımları ise; milli ve manevi değerlerin bir sonraki nesle aktarılmasını sağlayan ve insan olmanın en önemli noktası olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bartan (2018)'in araştırmasında öğretmenlerin değer kavramını; bir insanın sahip olması gerekli olan iyi özellikler ve nitelikler olarak tanımladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Benzer olarak Kınacı (2018)'nın çalışmasında öğretmenlerin değer tanımı; toplum tarafından kabul görmüş davranışlar, kurallar bütünü, sonraki nesile aktarılan

değerler, insanı insan yapan özellikler şeklinde tanımlamalarda bulundukları belirtilmiştir.

Öğretmenlerin Değerler eğitimi ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi arasındaki ilişkiye dair görüşleri değerlendirildiğinde öğretmenler DKAB dersi sayesinde özellikle ahlaki kuralların öğrenildiğini ve değerlerin hayata geçirilmesinin sağlandığını düşünmektedirler. Değerlerin önemine DKAB dersinde değinildiği ve huzurlu ve mutlu bir hayat yaşamaya da destek olduğunu düşündükleri görülmektedir.

Öğretmenlerin DKAB dersinde verilen değer öğretiminin amaçları konusunda aynı konularda ortak görüşlere sahip oldukları görülmektedir. Açıklamalar değerlendirildiğinde öncelikli amacın, öğrencilere ahlaki değerleri kazandırmak olduğu, kazandırılan bu değerlerin davranışa dönüştürülerek hayata uygulanmasını sağlamak ve topluma faydalı, iyi insanlar ve Allah ve peygamberin razı olduğu insanı yetiştirmek olduğu genel olarak öğretmenlerin amaçlarında görülmektedir. Alanda yapılan benzer çalışmalardan Pınaz (2020)'ın çalışmasında öğretmenler değer eğitiminin amaçlarını; bireylere olumlu davranışlar kazandırmak, etkili bir vatandaş olmasını sağlamak ve kültürel değerleri korumak olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Boydak (2019)'ın çalışmasında değerler eğitiminin amacının; iyi birey olmak, yardımsever olmak ve bilinçli bireyler olması olarak gördükleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Değer öğretimi yapan öğretmenlerde bulunması gereken özelliklerin önceliğinde değer eğitimi konusunda öğretmenin örnek olması gerektiği, rol model olması yer almaktadır. Öğretmenlerde özellikle olması istenen bir diğer konu öğretmenin konuyla ilgili yeterli bir alan bilgisine sahip olması olarak görülmektedir. Değer öğretiminde öğretmenin, gönüllü, güler yüzlü, adil ve vicdan sahibi bir özellikte olması gerektiğine dair görüşlerde bulunmaktadır. Alanda yapılan benzer çalışmalardan Aydın (2019)'ın araştırmasında değer eğitiminde öğretmenlerde; davranışların etkili olduğu ve öğretmenin en önemli özelliğinin yaparak ve yaşayarak değer konularında öğrencilere örnek davranışlar sergilemesi özellikler arasında belirlenmiştir.

DKAB öğretmenlerinin değer öğretimi uygulamalarında ilk olarak öğrencileri tanımak amaçlı yaptıklarına dair görüşlerini değerlendirdiğimizde öğretmenlerin genellikle öğrenciyle iletişim kurmak olduğunu söyledikleri bununla beraber öğrencileri ciddiye almak gerektiği ve oyun aktivitelerinin öğrenci tanıma uygulamasında kullandıkları görülmektedir.

Öğretmenlerin ders öncesi değer öğretimine ilişkin hazırlıklarına dair görüşleri incelendiğinde, öncelikle konuyla ilgili video ve etkinlik hazırlıkları yapıldığı, örnek olay seçimi ve konuyla ilgili ayet ve hadisler seçerek, ders öncesi hazırlık uygulamaları yaptıkları görülmektedir. Öğretmenlerin değer öğretimine ilişkin ders içi uygulamalarına dair görüşleri incelendiğinde öncelikle akıllı tahta ve Eba üzerinden oyun etkinlikleri yapıldığı, Peygamberin hayatından örnek olay anlatımı, Hadis örnekleri ile etkinlikler ve işbirliği yöntemi kullanarak ders içi etkinlikler yaptıkları görülmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalardan Çelik (2020)'in araştırmasında ders içinde kullanılan yöntem ve uygulamalara bakıldığında; düz anlatım, soru-cevap tekniği, örnek olay ve eğitsel oyun gibi uygulamaları değer eğitiminde kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ergün (2021)'ün çalışmasında ise; örnek olay, sunum yoluyla anlatım, soru-cevap ve rol model olma gibi uygulamalar kullandıkları belirlenmiştir.

Öğretmenlerin ders içinde kullanmış oldukları araç-gereçler ile ilgili görüşleri incelendiğinde öncelikle teknolojinin öne çıktığı akıllı tahta ve bilgisayar en çok kullanılan araç- gereç olduğu bunun yanında Kur'an-ı Kerim meali ve hadis kitapları kullanılan materyaller olarak görülmektedir. Literatürde yapılan benzer çalışmalardan Ergün (2021)'ün araştırmasında değer eğitiminde kullanılan araç-gereçlere bakıldığında; hikaye, masal, video, film ve panı çalışması şeklinde araç gereç kullandıkları belirlenmiştir.

Öğretmenlerin değer eğitimi alanında karşılaştıkları sorunların başında yanlış teknoloji kullanımı ve öğrenciler tarafından değerlerin bilindiğinin düşünülmesi yanılgısı olduğu ortaya çıkmaktadır. Benzer şekilde yapılan çalışmalara bakıldığında Gözel (2018)'in araştırmasında, değerlerin kazandırılması hususunda karşılaştıkları problemler; kitle iletişim araçları, okul, aile, çevre, öğrenci, öğretme-öğrenme süreçleri olarak orataya konulmuştur. Pınaz (2019)'ın çalışmasında ise karşılaşılan sorunlar; okul, aile, çevre ve sosyal

medya olarak ele alınmıştır. Batmaz ve Erdoğan (2019)'ın araştırmasında değer eğitimi konusunda yaşanan olumsuzluklara bakıldığında ise; aile duyarsızlığı, sosyal medya, TV ve çevrenin olumsuz etkisi ile öğrencilerin konulara karşı ilgisizliği karşılaşılan sorunlar olarak belirtilmiştir.

Araştırma Sonuçlarına İlişkin Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgulara göre aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

- Değer eğitiminin amacına uygun şekilde okullarda Değerler Eğitimi adı altında bir dersin verilmesi öğrencilerin değer kazanımlarının arttırılmasına yardımcı olabilir.
- DKAB öğretmenlerinin ve diğer branş öğretmenlerinin değer eğitimi alanında gerekli alan bilgisini kazanmaları için hizmetiçi eğitimler verilebilir.
- DKAB öğretim programında ve diğer derslerin öğretim programlarında değerler eğitimine ayrıca bir bölüm olarak yer verilebilir.
- Değerler eğitiminde uygulanan yöntem ve tekniklerin değerlerin kazandırılma düzeyine etkisi vardır. Bu doğrultuda öğretmenlere değerler eğitimi alanında uygulanabilecek olan yöntem, teknikler ve etkinlikler konusunda bilgilendirmeler yapıp kılavuz kitaplar hazırlanabilir.
- Değer eğitiminde karşılaşılan sorunların başında yanlış teknoloji kullanımı ve sosyal medya gelmektedir. Buna göre öğrencilere ve velilere bilinçli teknoloji kullanımı hakkında seminer ve sunumlar yapılabilir.
- Öğretmenler velilerin değerler eğitimine daha aktif katılımlarını sağlamak için veli toplantılarında öğrenci davranışlarına odaklı konuşmalar gerçekleştirebilir. Bu sayede velilerin de değerler eğitimi konusunda bilinçlendirilmesi sağlanabilir.

Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

- Değerler eğitime yönelik Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi alanında yapılan çalışmaların yeterli olmadığı söylenebilir. Bu alanda örneklem olarak öğrenci, öğretmen, yönetici ve ailelerinde dahil edildiği çalışmalar yapılabilir.
- Araştırmada kullanılan ölçek ya da farklı ölçekler kullanarak DKAB dersinde değerler eğitimi alanında uygulamalı çalışmalar yapılarak deney-kontrol grupları arasında farklılık olup olmadığı değerlendirilebilir.
- Okul türleri değerlendirilirken özel okullar da dahil edilerek bu gruplar arasında değer düzeylerindeki farklılık değerlendirilebilir.
- Günümüz teknolojisinin hızlı değişimi ve toplumlara etkisine uygun olarak değerler eğitimi konusunda sosyologlarla çalışma yapılabilir.
- Ortaokul ve lise kademesindeki öğrenci ve öğretmenlerin değer algıları ve görüşleri konusu karşılaştırmalı olarak değerlendirilebilir.
- Teknolojinin ve sosyal medyanın öğrencilerin değer düzeylerine etkisini ölçmek amacıyla araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaba & Altun, S. (2003). Eğitim Yönetimi ve Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 7-18.
- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Akbaş, O. (2008). Değerler Eğitimi Programlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 9-27.
- Aslan, F. (2021). *2010 ve 2018 Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programlarında Yer Alan Değerler Eğitimi Anlayışlarının Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Avcı, N. (2007). Üniversite Gençliğinin Bireysel ve Toplumsal Değerlere İlgi ve Bakışı: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* (819-851). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Aydın, M. Z. (2008). *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Aydın, M. Z. (2008). *Okulda Ahlak Eğitimi ve Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (2005). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bacanlı, H. (2010). *Duygusal Davranış Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bahar, H. İ. (2008). *Sosyoloji*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları.
- Bachman, L. F. (2004). *Statistical Analyses for Language Assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Balat, G. (2003). *Değerler Eğitimi ve Değerler Eğitimi Programları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Bartev, M. (2017). *Ortaokul Öğrencilerinin İnsani Değerler Açısından Durumlarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Batmaz, O., & Erdoğan, T. (2019). Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Yönelik Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27 (6), 2681-2692.
- Baydar, P. (2009). *İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri ve Bu Süreçte Yaşanılan Sorunların Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.

- Beldağ, A., Özdemir, Ü., & Nalçacı, A. (2016). Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerlerin Kazanılma Düzeyinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 3-25.
- Boydak, K. (2019). *Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Özel Liselerde Yürütülen Değerler Eğitimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi (Kayseri Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalışandemir, F. (2019). Çocuklukta Değerler Eğitimi. P. Ünüvar & F. Ersoy (Ed.). *Karakter ve Değerler Eğitimi* (115-134). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çelik, Ç. (2020). *İlkokul Kademesinde Uygulanan Değerler Eğitimi Programının Sınıf Öğretmenleri, Okul Psikolojik Danışmanları ve Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi: Tek Durumlu Bir Örnek Olay Çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Dilmaç, B. (1999). *Bir Grup Lise Öğrencisine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Bu Eğitimin Sınanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği ile Sınanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Dilmaç, B. (2012). *İnsanca Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Dinçer, B., & Gözel, Ü. (2019). İlkokul Programlarında Yer Alan ve Kazandırılması Hedeflenen Değerlere İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin ve Öğrenci Velilerinin Görüşlerinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(38), 207-234.
- Duvie, A. N. (2013). Assesment of Values Education Strategies Implementation and Internalization in Secondary Schools in Abia State, Nigeria. *European Journal of Education Studies*, 4(8), 263-279.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Ekşi, H. (2006). Din Eğitimi Gençlik ve Kişilik. H. Hökelekli(Ed.). *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi* (181-216). İstanbul: DEM Yayınları.
- Ekşi, H., & Katılmış, A. (2011). *Karakter Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Erkılıç, T. A. (2019). Değişim ve Değerler Eğitiminin Gerekçeleri. F. Ersoy ve P. Ünüvar(Ed.), *Karakter ve Değerler Eğitimi* (1-30). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Erol, E. E. (2014). *Tarık Buğra'nın Hikayelerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Ersoy, A. F., & Ünüvar, P. (2019). *Karakter ve Değerler Eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ertürk, İ. B. (2019). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Allah'a İman Penceresinden Değerler Eğitim*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Ettenburg, I. (1977). Moral Philosophy and Moral Education: A Critique of Kohlberg's Theory. *The School Review*, 85(2), 197-217.
- Fichter, J. (2006). *Sosyoloji Nedir*. (N. Çelebi, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Kurumsal Eğitim Bilim Dergisi*, 2 (20), 1-18.
- Fidan, N. K. (2019). Değer Eğitimi Yaklaşımları. P. Ünüvar ve F. Ersoy.(Ed.), *Karakter ve Değerler Eğitimi* (85-113). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Genç, M. F. (2013). *Öğretmenler Gözüyle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Değerler Eğitimi*. Samsun: Etüt Yayınları.
- Gibson, E., & Schwartz, S. H. (1998). Value Priorities and Gender. *Social Psychology Quarterly*, 61(1), 49-67.
- Göksu, M. Z. (2018). *İmam Hatip Ortaokulları ile Diğer Devlet Ortaokullarının Değerler Eğitimi Açısından Karşılaştırılması(Ezincan İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Gözel, Ü. (2018). *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Değerler Eğitimi Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın:Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- Güven, A. Z. (2014). *Değerler Eğitimi ve Türkçe Derslerinde Değerlerin Kullanımı*. Konya: Palet Yayınları.
- Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). Learning and Teaching About Values: A Review of Recent Research. *Cambridge Journal of Education*, 30, 169-202.
- Hill, B. V. (2007). Values Education in Schools: Issues and Challenges. *Primary and Middle Years Educator*, 2(2), 8-20.
- Hofmann-Towfigh, N. (2007). Do Student's Values Change in Differenttypes of Schools?. *Journal of Moral Education*, 36(4), 453-473.

- Hökelekli, H. (2011). *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- İşcan, C. D. (2019). Değerler Eğitiminde Temel Kavramlar. P. Ünüvar & A. F. Ersoy (Ed). *Karakter ve Değerler Eğitimi* (31-50). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karasar, N. (2019). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kaya, M., & Taşkın, O. (2019). Okulda Değerler Eğitimi. M. Köylü (Ed.). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*, (89-113). Ankara: Nobel Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2004). *İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Basımevi.
- Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, Ş. & Zengin, M. (2007). *Değerler ve Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Kaymakcan, R. (2007). *Yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının İnceleme ve Değerlendirme Raporu*. 05.07.2022 tarihinde <https://www.egitimreformugirisimi.org/yeni-ortaogretim-din-kulturu-ve-ahlak-bilgisi-ogretim-programi-inceleme-ve-degerlendirme-raporu/> adresinden alındı.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kirschenbaum, H. (1995). *100 Ways to Enhance Values and Morality in Schools and Youth Settings*. Massachusetts: A Longwood Professional Book. Pearson Education.
- Knafo, A., & Spinat, F. M. (2011). Genetic and Environmental Influences on Girls and Boys: Gender Typed and Gender-Neutral Values. *Developmental Psychology*, 47 (3), 716-731.
- Kohlberg, L. (1966). Moral Education in Schools: A Developmental View. *The School Review*, 71 (1), 1-30.
- Korkmaz, M. (2019). Değerler Eğitimi Yaklaşımları. M. Köylü (Ed.), *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi* (37-61). Ankara: Nobel Yayınları.
- Köylü, M. (2019). *Teoriden Pratiğe Değer Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (2003). *İnsan ve Değerleri*. İstanbul: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Leming, S. J. (1997). *Teaching Values in Social Studies Education Past Practices and Current Trends*. 10.04.2022 tarihinde http://www.usoe.k12.ut.us/curr/char_ed/fedproj/hist/teaching.htm adresinden alındı.

- MEB. (2018). *Ortaokul 5, 6, 7, 8. Sınıflar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı*. 05.07.2022 tarihinde https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_02/25182918_DKAB_4-8_9-12_Ogretim_Programi_Turkce.pdf adresinden alındı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Lockwood, A. L. (2009). *The Case for Character Education: A Developmental Approach*. Colombia: Teachers College Press.
- Özden, Y. (2005). *Eğitimde Yeni Değerler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.
- Parlak, E. (2011). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Müfredatında Ahlak ve Değerler Eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Rokeach, M. (1974). Change and Stability in American Values Systems, 1968-1971. *The Public Opinion Quarterly*, 38 (2), 222-238.
- Schwartz, S. H. (1994). Are There Universal A Spects in the Structure and Contents of Human Values. *Journal of Social Issues*, 50 (4), 19-45.
- Selçuk, E. (2016). *Okullarda Değerler Eğitimi Uygulamalarının Verimliliği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Okan Üniversitesi.
- Sevinç, M. (2006). *Evrensel ve Yerel Değerlerin Eğitime Yansımaları, Ahlak ve Değerler*. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2020). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Veugelers, W. (2000). Difference Ways of Teaching Values. *Education Review*, 52, 37-38.
- Yaşar, Ş., & Çengelci, T. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitime İlişkin Bir Durum Çalışması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(9), 1-23.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitime Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 19, 499-527.
- Yılmaz, K. (2008). *Eğitim Yönetimi ve Değerler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

EKLER

Ek 1: Öğrenci Kişisel Bilgi Formu

Okulunuzun Adı :

1- Cinsiyetiniz: K () E ()

2-Sınıf/şube : 5. Sınıf () 6. Sınıf () 7. Sınıf () 8. Sınıf ()

3-Okul türü: İmam-hatip ortaokulu () ortaokul ()

4- Anne ve babanızın öğrenim durumu :

Mezuniyet durumu	Anne	Baba
Okuma-yazma bilmiyor		
İlkokul terk		
İlkokul mezunu		
Ortaokul Mezunu		
Lise mezunu		
Üniversite Mezunu		

Ek2: İnsani Değerler Ölçeği

Aşağıda insani değerlerle ilgili bir seri ifade bulacaksınız. Lütfen sizin düşüncenizi en iyi temsil eden ifadeyi, sağında yer alan derecelemeye göre işaretleyiniz. Örneğin birinci ifadeye tamamen katılıyorsanız maddenin sağında 5'i daire içine alınız. Toplam 42 madde bulunmaktadır. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyun ve düşünce veya inancınızı en iyi temsil eden ifadeyi daire içine alınız. Her Zaman 5'i Sık Sık 4'ü Arasına 3'ü Nadiren 2'yi Hiçbir Zaman 1'i daire içine alınız. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Arasına	Sık Sık	Her Zaman
1. Yaptıklarımın sorumluluğunu alırım.	1	2	3	4	5
2. Dostlarımla aramda güçlü bağlar vardır.	1	2	3	4	5
3. Yeryüzündeki bütün insanlarla barışık yaşamayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
4. İnsanlarla ilişkilerimde saygılıyım.	1	2	3	4	5
5. Sonuçları ne olursa olsun doğruları söylemekten kaçınmam.	1	2	3	4	5
6. Çevremdeki insanların "ufak tefek" hatalarını görmezden gelirim.	1	2	3	4	5
7. Okulda verilen görevleri zorunlu kalmadıkça almam.	1	2	3	4	5
8. Dostluğa çok önem veririm.	1	2	3	4	5
9. Sorunlarımı şiddetle değil güzel yollarla çözerim.	1	2	3	4	5
10. Dünyadaki her insanın eşit olduğuna inanıyorum.	1	2	3	4	5
11. Dostlarımla işim düştüğünde zaman görüşürüm.	1	2	3	4	5
12. Arkadaşlarımla dertlerini dinlemekten kaçınmam.	1	2	3	4	5
13. Üstesinden geleceğime inandığım sorumluluklardan kaçınmam.	1	2	3	4	5
14. Kötü anlarımda arkadaşlarımla yanımda olmasını isterim.	1	2	3	4	5
15. İsteklerimi gerçekleştirirken toplumdaki insanları göz önünde bulundurmam.	1	2	3	4	5
16. Başkalarına saygılı olma açısından çevreme örnek olmaya çalışırım.	1	2	3	4	5

17. İnsanlara yardım ederken karşılık beklemem.	1	2	3	4	5
18. Hatalı davranan arkadaşima karşı anlayışlı davranmam.	1	2	3	4	5
19. Yapacağımı inandığım görevleri üstlenip zamanında yerine getirmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
20. Dostlarımı her zaman yanımda görmek isterim.	1	2	3	4	5
21. Şiddet içerikli programları izlemem.	1	2	3	4	5
22. Herkesin görüşünü kabul edebilirim.	1	2	3	4	5
23. Hak ederek kazandığım para beni mutlu eder.	1	2	3	4	5
24. İnsanlardan uzak durmanın gerekliliğine inanırım.	1	2	3	4	5
25. Okulda verilen görevleri gönüllü olarak alırım.	1	2	3	4	5
26. Karşılaştığım zorlukların üstesinden arkadaşlarımın sayesinde gelirim.	1	2	3	4	5
27. Tartışmaları konuşarak çözmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
28. Arkadaşlarımı yalan söylememeleri konusunda sürekli uyarırım.	1	2	3	4	5
29. Sonucun kötü olacağını bilsem doğruları söylemem. .	1	2	3	4	5
30. İnsanların dış görünüşlerine(asla)değer vermem.	1	2	3	4	5
31. Arkadaşlarımı sorumluluklarını yerine getirmeleri konusunda sürekli uyarırım	1	2	3	4	5
32. Arkadaşlarım için yapamayacağım hiçbir şey yoktur.	1	2	3	4	5
33. Dünyada meydana gelen savaşlar beni huzursuz eder.	1	2	3	4	5
34. Çevremdeki insanlara, başkalarına saygı göstermenin önemli olduğunu söylerim.	1	2	3	4	5
35. Arkadaşlarımla ilişkilerimin bozulması pahasına bile dürüst davranmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
36. Bana karşı yapılan her yanlış affederim.	1	2	3	4	5
37. Okulda ve okul dışında sorumluluk alanıma giren işlerden kaçmam.	1	2	3	4	5
38. Dostlarım için elimden gelen her şeyi yaparım.	1	2	3	4	5
39. İnsanlarla olan problemlerimi konuşarak halledebileceğime inanırım.	1	2	3	4	5
40. Hayatımda her zaman başkalarına saygıyı ön planda tutarım.	1	2	3	4	5
41. Her şeyi her yerde söylemek doğru değildir.	1	2	3	4	5
42. Arkadaşlarımın yapmış olduğu hataları hoş karşılamam.	1	2	3	4	5

Ek 3: Öğretmen Görüşme Formu

GÖRÜŞME SORULARI

1. 'Değer' kavramı sizce neyi ifade ediyor? Açıklar mısınız?
2. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde değerlerin öğrencilere kazandırılmasına yönelik çalışmalarınızda neleri amaçladınız veya hedeflediniz?
Ek Soru: Niçin değer öğretimini gerçekleştiriyorsunuz?
3. Size göre DKAB dersinde değer öğretimi niçin önemlidir?
Ek soru: Değer öğretimi ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi arasındaki ilişkiyi nasıl yorumluyorsunuz?
4. Sizce değer öğretimini üstlenen DKAB öğretmenlerinde ne tür özelliklerin, yeterliklerin, becerilerin ve bilgilerin olması gerekir?
Ek soru: Niçin bahsettiğiniz özelliklerin, yeterliklerin, becerilerin ve bilgilerin öğretmenlerde olması gerekir?
5. Değer öğretiminde öğrencilerinizi tanımak için neler yapıyorsunuz?
Ek soru: Öğrencilerin mevcut değer anlayışlarını veya ahlaki gelişimini tanımaya yönelik neler yapıyorsunuz?
6. Değer öğretimi için ders öncesinde nasıl bir hazırlık yapıyorsunuz?
7. Dersinizde değerleri öğretebilmek için nasıl bir yol izliyorsunuz?
- Ek soru: Değer öğretiminde hangi yöntemleri, nasıl kullanıyorsunuz?
8. Değer öğretimiyle ilgili ders dışı etkinlikler düzenler misiniz? Düzenliyorsanız, ne tür etkinlikler düzenlersiniz? Bu etkinlikleri nasıl düzenlersiniz?
9. Dersinizde değerleri öğretmek için kullandığınız araç ve gereçler nelerdir? Nasıl kullanıyorsunuz?
10. Sınıf kurallarını belirlerken nasıl bir yol izliyorsunuz? Sınıfta istenmeyen davranış sergileyen öğrenciye karşı ne yaparsınız? Öğrencilerle ilişkileriniz nasıldır?
11. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde değer öğretimini yaparken kimlerle ve nasıl bir işbirliği yapıyorsunuz?
12. Değer öğretiminde ölçme ve değerlendirme işlemlerini nasıl gerçekleştiriyorsunuz?
13. Değer öğretimini gerçekleştirirken ne tür zorluklarla/sorunlarla karşılaşıyorsunuz?
14. Bu konuyla ilgili paylaşmak istediğiniz başka görüş ve önerileriniz var mı?

Ek 4: Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 24.05.2021-38872

1 / 1

Kurum Kayıt Tarihi ve
Sayısı: 22.04.2021 / 35048

Protokol No: 152

30.04.2021

T.C

ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARARI

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Anket
BAŞLIK:	Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Verilen Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri
SORUMLU ARAŞTIRMACI:	Doç. Dr. Murat İNCE
KARAR:	UYGUN

ETİK KURUL ÜYELERİ

Prof. Dr. Ertuğrul YILDIRIM
Başkan

Prof. Dr. Ali ARSLAN
Üye

Prof. Dr. Ahmet Ferda ÇAKMAK
Üye

Prof. Dr. Ahmet EFİLOĞLU
Üye

Doç. Dr. Ahmet Erkan KOCA
Üye

Doç. Dr. Tülay KUZLU AYYILDIZ
Üye

29.05.2014 tarih ve 2014/08-13 sayılı Senato Kararı ile kabul edilmiştir.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Evrak sorgulaması <https://www.turkiye.gov.tr/bulent-ecevit-universitesi-ebys?eD=BSU5AE748S&eS=38872> adresinden yap

Ek 5: İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma Uygulama İzni

13.09.2021 - 78124

T.C.
BOLU VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-39307281-605.01-31384385
Konu : Araştırma İzni Onay Tebliği
(Seviye ARSLAN)

09.09.2021

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 21.01.2020 tarih ve 81576613-10.06.02-E.1563890 (2020/2) Sayılı Genelgesi
b) Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Rektörlüğü'nün (Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü) 13.08.2021 tarih ve 68408 sayılı yazısı.
c) Valilik Makamının 03.09.2021 tarih ve 30847671 sayılı onayı

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Seviye ARSLAN'ın "**Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Verilen Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri**" konulu tez çalışmasına veri sağlamak üzere müdürlüğümüze bağlı Gerede, Yeniçağa ve Dörtdivan ilçelerinde ilgi yazı ekinde belirtilen ortaokullarda öğretmen ve öğrencilere **çevrimiçi ortamda** anket uygulama talebine ilişkin ilgi (c) onay yazımız ekinde gönderilmiştir.

İzin onayı verilen araştırmanın uygulanmasında imzalanan ve mühürlenilen ekteki veri toplama araçları kullanılacaktır. Araştırmacıların tamamladıkları bilimsel araştırma ile ilgili sonuç raporlarının çalışma bitiminden itibaren 30 gün içerisinde kurumumuza gönderilmesi hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini arz/rica ederim.

Cemil SARICI
Milli Eğitim Müdürü

Ek:
1-Onay (1 adet)
2-Veri Toplama Araçları(3 sayfa)

Dağıtım:
-Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Rektörlüğüne
(Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü)
-Dörtdivan Kaymakamlığına (İlçe MEM)
-Gerede Kaymakamlığına (İlçe MEM)
-Yeniçağa Kaymakamlığına (İlçe MEM)

**Güvenli Elektronik
İmzalı Aslı ile Aynıdır.**
09.09.2021

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Bilgi için: S.ÖZKÖK - Memur
Unvan: Memur
İnternet Adresi: <http://bolu.meb.gov.tr> Faks: 3742801450

Adres :
Telefon :
E-Posta :
Kep Adı :

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 840e-3dd5-3199-8194-df44 koda ile teyit edilebilir.

Ek 6: Ölçek Kullanım İzinleri

Bülent DİLMAÇ, İnsani Değerler Ölçeği

>> BÜLENT DİLMAÇ > şunları yazdı (4 Haz 2021 08:04):
>>
>> DİLEKÇEYE GEREK YOK, MAİL YETER
>>
>> ----- Orijinal Mesaj -----
>> Kimden: "Seviye Berber"
>> Kime: "BÜLENT DİLMAÇ"
>> Gönderilenler: 2 Haziran Çarşamba 2021 21:48:29
>> Konu: Re: insani değerler ölçeği
>>
>> Merhaba Bülent hocam Kusura bakmayın rahatsız ediyorum. Daha önce sizin hazırladığınız insani değerler ölçeğini Din Kültürü dersinde verilen değerler eğitimine ilişkin öğrenci görüşlerini almak için kullanmak istediğimi size söylemiştim ve sizde yapabilirsiniz demiştiniz. Size izin için bir dilekçe göndermem gerekir mi ya da nasıl bir yol izlemeliyim?
>>
>> iPhone'umdan gönderildi
>>
>>> BÜLENT DİLMAÇ ıladı yazdı (14 Nis 2021 09:41):
>>>
>>> Merhaba uygulayabilirsiniz, ben eğitim programı hazırlayıp, eğitimin etkisine bakmak istemiştim, sizde DİKAP da verilen değerler eğitimi etkili mi ona bakarsınız.
>>>
>>> ----- Orijinal Mesaj -----
>>>
>>>
>>> Gönderilenler: 13 Nisan Salı 2021 13:47:50

Muhammed Esat ALTINTAŞ, Öğretmen görüşme formu

Muhammed Esat Altintas

Kime: Siz

7.08.2022 Paz

Merhabalar tabiki de kullanabilirsiniz, başarılar dilerim.

----- Orijinal Mesaj -----

Kimden: "Seviye Berber"

Kime: i

Gönderilenler: 6 Ağustos Cumartesi 2022 11:14:10

Konu: Değerler eğitimi öğretmen görüşme formu

Merhaba Muhammed Hocam ben Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Eğitim programları ve öğretim alanından yüksek lisans öğrencisi Seviye Arslan. Dkab değerler eğitimi alanında bir tez çalışması yürütüyorum sizin de izniniz olursa hazırlamış olduğunuz öğretmen görüşme formunu kullanmak isterim.

iPhone'umdan gönderildi

ÖZ GEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Seviye ARSLAN
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Aldığı Sertifikalar :
Uzmanlık Alanı : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği	Cumhuriyet Üniversitesi	2011-2015
Y. Lisans	Eğitim Programları ve Öğretim	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	2020-2023

Görevler:

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Öğretmen	Dönertaş İlkokulu, Ağrı/Tutak	2015-2018
Öğretmen	Şehit İlhan Sezer İHO Bolu/Gerede	2018-2021
Öğretmen	Yenimahalle Ortaokulu Bolu/Gerede	2021- Günümüz

Eserler:

A. Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

A1.

B. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (proceedings) basılan bildiriler:

B1. Arslan, S., & İnce, M. (2022). Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Verilen Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri. 8. *Uluslararası Erciyes Bilimsel Araştırmalar Kongresi Kitapçığı* (s. 409), Kayseri.

C. Yazılan ulusal/uluslararası kitaplar veya kitaplardaki bölümler:

C1. Yazılan ulusal/uluslararası kitaplar:

C1.1.

C2. Yazılan ulusal/uluslararası kitaplardaki bölümler:

C2.1.

D. Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

D1.

E. Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında basılan bildiriler:

E1.

F. Sanat ve tasarım etkinlikleri:

F1.....

G. Diğer yayınlar:*(Yukarıdaki maddelerde yer alan başlıklardaki kategorilere girmeyen ve belirtilmek istenen tüm eserler bu maddenin altında belirtilecektir.)*

G1.....

